

BIJLAGE 3 - Beschrijving van de opgaven in de NOVEX-gebieden

In deze bijlage wordt in een factsheet per NOVEX-gebied inzicht gegeven in de hoofdpogave, de bijdrage aan de meest belangrijke nationale programma's, de ruimtelijke schuurpunten en afspraken/mijlpalen die reeds gemaakt zijn of in het verschiet liggen van NOVEX-gebieden die in uw provincie liggen. Het biedt informatie over de stand van zaken in het NOVEX-gebied die iedereen op eenzelfde vlieghoogte brengt, inclusief de contactpersonen. Deze informatie is tot stand gekomen in samenwerking met de rijk- en regionale partners van de NOVEX-gebieden, hier maken ook provincies zelf deel van uit. De bijlage heeft als doel input te bieden aan provincies om het 'puzzelstuk' NOVEX-gebied(en) optimaal onderdeel uit te laten maken van de provinciale puzzel. Het is een basis voor het vervolg en zal gedurende het proces, in interactie met het puzzel proces waar de provincies regisseur van zijn, nog aan veranderingen onderhevig zijn. Van zowel de provincies als de NOVEX-gebieden wordt voor de zomer 2023 een product verwacht, respectievelijk een provinciaal voorstel en een ontwikkelperspectief. In de factsheets die hieronder volgen, wordt ook per NOVEX-gebied aangegeven in hoeverre er al een ontwikkelperspectief ligt.

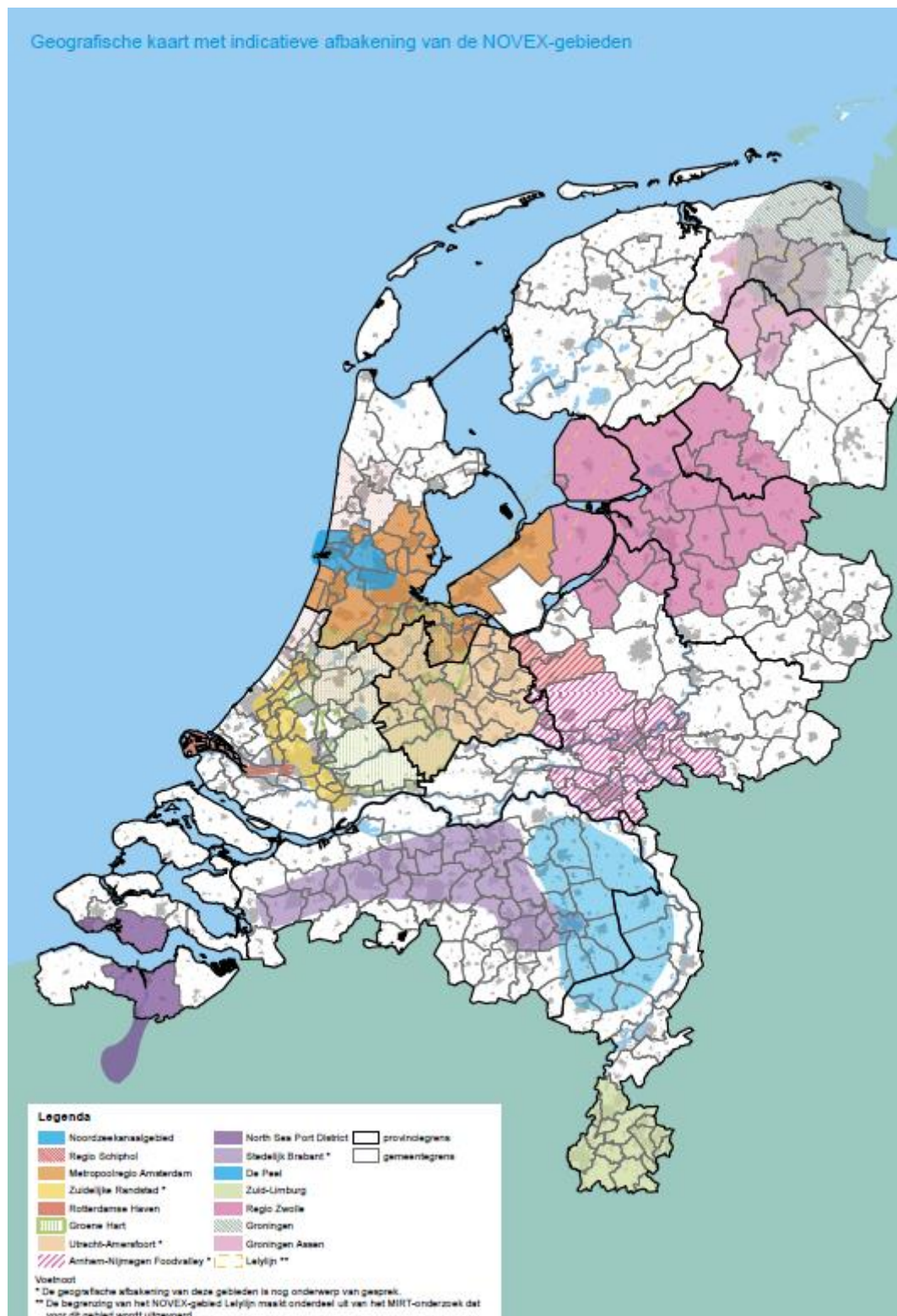
Op pagina 2 de geografische kaart met (indicatieve) afbakening van de NOVEX-gebieden en op pagina 3 een tabel waarin in beeld is gebracht welke NOVEX-gebieden in welke provincie vallen.

Zowel de kaart als de NOVEX-factsheets zijn momentopnamen en zijn bedoeld om de provincies een goede startbasis te bieden voor het vervolgproces richting de provinciale ruimtelijke voorstellen.

Inhoud

Geografische kaart met (indicatieve) afbakening van de NOVEX-gebieden	2
NOVEX-gebied Noordzeekanaalgebied (NZKG)	4
NOVEX-gebied Regio Schiphol	7
NOVEX-gebied Metropoolregio Amsterdam (MRA)	9
NOVEX-gebied Zuidelijke Randstad	12
NOVEX-gebied Rotterdamse Haven	12
NOVEX-gebied Groene Hart	17
NOVEX-gebied Utrecht – Amersfoort	23
NOVEX-gebied Arnhem – Nijmegen Foodvalley (ANF)	28
NOVEX-gebied North Sea Port District	33
NOVEX-gebied Stedelijk Brabant	37
NOVEX-gebied De Peel	41
NOVEX-gebied Zuid-Limburg	45
NOVEX-gebied Regio Zwolle	50
NOVEX-gebied Groningen	55
NOVEX-gebied Groningen – Assen	57
NOVEX-gebied Lelylijn	60

Geografische kaart met (indicatieve) afbakening van de NOVEX-gebieden

Overzicht NOVEX-gebieden per provincie

	Noord-Holland	Zuid-Holland	Zeeland	Noord-Brabant	Utrecht	Flevoland	Friesland	Groningen	Drenthe	Overijssel	Gelderland	Limburg
1 Noordzeekanaalgebied	■											
2 Regio Schiphol	■	■			■	■						
3 Metropoolregio Amsterdam	■					■						
4 Zuidelijke Randstad		■										
5 Rotterdamse Haven		■										
6 Groene Hart	■	■			■							
7 Utrecht-Amersfoort					■						■	
8 Arnhem-Nijmegen Foodvalley					■						■	
9 North Sea Port District			■									
10 Stedelijk Brabant				■								
11 De Peel				■								■
12 Zuid-Limburg												■
13 Regio Zwolle						■		■	■	■	■	
14 Groningen								■				
15 Groningen-Assen								■	■			
16 Lelylijn	■					■	■	■				

NOVEX-gebied Noordzeekanaalgebied (NZKG)

Ligging: in de provincie Noord-Holland. Het deelgebied NZKG bestaat uit de gemeenten Amsterdam, Zaanstad, Beverwijk, Heemskerk, Velsen en Haarlemmermeer.

Andere NOVEX-gebieden die deels overlappen

- Metropoolregio Amsterdam
- Regio Schiphol

Bestuurlijke trekkers:

- **Trekkende bewindspersoon:** Minister van EZK: Micky Adriaansens
- **Trekkende bestuurder vanuit de regio:** Rosan Kocken (gedeputeerde Provincie Noord-Holland)

Fase waarin het NOVEX-gebied zich bevindt

Focus op ontwikkelperspectief

Achtergrondinformatie

In het Noordzeekanaalgebied is weinig ruimte beschikbaar en er komen veel opgaven samen: het havengebied Amsterdam moet de transitie maken naar een circulaire economie, de woningbouwopgave drukt bedrijven naar buiten de A10, de energietransitie brengt ruimtelijke claims met zich mee voor bijvoorbeeld de aanlanding van windenergie van zee in de IJmond, waar de leefbaarheid toch al onder druk staat. En dan wordt er nog forse ruimte gezocht voor waterberging, willen we het landschap sparen en de Hollandse Waterlinie als werelderfgoed in stand houden. Een opeenstapeling van ruimtelijke opgaves die ieder een eigen tempo kennen en waar weer andere belanghebbenden bij betrokken zijn. Er wordt in deze regio met veel energie gewerkt aan het combineren van functies en een goede inpassing daarvan om deze opgaves allemaal een plek te geven. In het NOVEX-gebied NZKG vindt nadere uitwerking plaats van de integrale keuzes in dit gebied en wordt onder andere voortgebouwd op de Verstedelijkingsstrategie Metropoolregio Amsterdam (MRA).

Beschikbare documenten

- [NZKG in ontwikkeling, 2022](#)
- NOVI-Noordzeekanaalgebied [Plan van aanpak, 15 maart 2021](#)

Hoofdoggave

Een maatschappelijk optimale en toekomstbestendige ruimtelijke inrichting van het NZKG.

Meekoppelende opgaven

Behouden en ontwikkelen unieke kwaliteiten van onder andere Unesco werelderfgoed (Stelling van Amsterdam), piekwaterberging, verbeteren kwaliteit leefomgeving, verduurzaming industrie, energietransitie, woningbouwopgave.

Belangrijkste nationale programma's

Nationale programma's gekoppeld aan de thema's binnen de scope van NOVEX-NZKG.

Nationale Programma's	Bijdrage vanuit NOVEX-gebied NZKG
Programma Gezonde en groene leefomgeving	Versnellen emissiereductie, indien nodig met nieuw instrumentarium. Anderzijds verbeteren van de kwaliteit van de fysieke leefomgeving in m.n. IJmond, eventueel ook Zaanstad. Inpassen nieuwe ruimtevragers met respect voor een groene leefomgeving en waar mogelijk zodanig dat functies gecombineerd worden.
Programma Energie Hoofdinfrastructuur (PEH)	Het NZKG is een concentratie van grote energieverbruikers en e-infra. Upgrade hoogspanningsnetwerk, inpassen nationaal en regionale backbone waterstof, realisatie van mogelijk 1.000 MW+ aan elektrolysecapaciteit staan enerzijds ten dienste van

	de verduurzaming van lokale bedrijven en anderzijds als hub in het nationale energiesysteem.
Programma Werklocaties, ruimte voor economische activiteit	De recente investering in de Zeesluis IJmuiden moet rendabel zijn, dus het havengebied moet zijn rol als economische groeipool kunnen blijven invullen. Daar is ruimte voor nodig. Uitsortering van niet-cruciale bedrijven naar terreinen in de omgeving moet binnen MRA worden opgepakt: in het NZKG is alleen ruimte voor bedrijven die niet ergens anders passen, of een bijzondere bijdrage aan het havencluster leveren.
Beleidsstafel Wateroverlast en Zeespiegelstijging	In het watersysteem Amsterdam-Rijnkanaal/NZKG moet voor tientallen waterbergings- en watermanagementprojecten ruimte worden gevonden. We voorzien een piekwaterberging van orde grootte 11 miljoen m3 over het hele Amsterdam-Rijnkanaalgebied in te moeten passen, een deel daarvan zal in het NZKG neerslaan. Inzet is er verder op gericht geen van de andere opgaven ruimte te laten claimen die later nodig blijkt voor het watersysteem.
Programma Woningbouw	Woningbouw wordt primair georganiseerd door de overlappende MRA, maar maakt vanwege het spanningsveld met industrie en andere ruimtevragers wel deel uit van de puzzel. We optimaliseren in de fasering en brengen nieuwe kansrijke locaties voor intensivering in beeld, met meekoppelkansen.
Programma Circulaire Economie	De ambities van de regionale overheden o.g.v. circulaire industrie, sluiten minstens aan op nationaal niveau. Daar moet wel (milieu)ruimte voor gevonden worden.
Nationaal Programma Infrastructuur Duurzame Energie	Verduurzaming van de industrie staat in het teken van het verbeteren van de kwaliteit van de leefomgeving en is grotendeels afhankelijk van beschikbaar zijn van de juiste energie-infra. Dit spoor wordt niet georganiseerd vanuit de NOVEX-aanpak, maar vormt wel een belangrijke autonome ontwikkeling. Waar nodig kan NOVEX een rol spelen in locatie-overstijgende effecten en ruimteclaims.
Nationaal Programma RES	RES is een autonoom proces, maar energieprojecten, m.n. Wind op Land in het havengebied, proberen we wel optimaal in te passen. Dat moet geen belemmering worden voor havenfunctie.

Ontwikkelprincipes

We werken volgens de speltheorie. De speltheorie biedt een raamwerk waarbinnen strategische interactie tussen 'spelers' bestudeerd wordt. Met behulp van modellen wordt geprobeerd de onderliggende interactie van 'spelers' die beslissingen nemen te begrijpen. Om tot een optimaal resultaat te komen, moet er onderling respect zijn voor de andere opgaven.

Ruimtelijke schuurpunten en kansen

Heden en toekomst kennen een aaneenschakeling van ruimtelijke schuurpunten. De verwachte uitfasering van fossiele brandstoffen maakt wel ruimte vrij in Westpoort, maar die ruimte is direct alweer overvraagd door de energietransitie en bedrijven die i.v.m. ontwikkeling van Havenstad westwaarts trekken. Beschikbare terreinen kunnen niet lukraak worden ingezet om ook ruimte voor piekwaterberging beschikbaar te houden. De inventarisatiefase gaat naar de afronding. Het ontwikkelperspectief begint al vaste vormen aan te nemen. Doel is medio 2023 zicht te hebben op Rijk-regio afspraken.

Beeld bij het ontwikkelperspectief

De ruimtelijke puzzel valt niet in één keer te leggen, omdat de vraagstukken niet in dezelfde fase zitten en de ruimtevrage veranderlijk is. We moeten dus komen tot een ruimtelijke indeling voor zover mogelijk, aangevuld met een gedeelde set prioriteiten die leiding geeft voor toekomstige

keuzes. Snelle opgaven moeten hun besluitvorming integraal genoeg voorbereiden om te voorkomen dat langzame opgaven op slot worden gezet. Ten slotte een aantal bijzondere afspraken met betrokken departementen, zie 'uitvoeringskracht'.

Mijlpalen

Opleveren ontwikkelperspectief vóór de zomer van 2023.

Welke afspraken zijn al gemaakt en met wie en op welke tafels
Alleen werkafspraken.

Uitvoeringskracht

BZK/VRO wordt uitgedaagd om bij te dragen aan herstructurering en kwalitatieve verbetering van de verouderde delen van de woningvoorraad in de IJmond, EZK om bij te dragen aan een instrument om gronden te verwerven en IenW wordt verzocht om ruimte in regelgeving om de kwaliteit van de leefomgeving sneller te verbeteren.

Aandachtspunten

Afstemming met NOVEX-gebied Regio Schiphol moet nog geregeld worden.

NOVEX-gebied Regio Schiphol

Ligging: in de provincies Noord-Holland, Zuid-Holland, Utrecht en Flevoland

Andere NOVEX-gebieden die deels overlappen

- Noordzeekanaal gebied
- Metropoolregio Amsterdam
- Groene Hart
- Verstedelijkingsgebied Zuidelijke Randstad

Bestuurlijke trekkers:

- **Trekkende bewindspersoon:** Minister van IenW: Mark Harbers
- **Trekkende bestuurder vanuit de regio:** Provincie Noord-Holland; Jeroen Olthof gedeputeerde provincie Noord-Holland

Fase waarin het NOVEX-gebied zich bevindt

Opstellen ontwikkelperspectief.

Achtergrondinformatie

In de regio Schiphol zijn meerdere urgente en belangrijke opgaven waar een afweging noodzakelijk is. Die opgaven vallen allen samen in de schaarse publieke ruimte, milieuruimte en ruimte op de energie-netwerken. Enkele van de urgente opgaven zijn:

- Klimaatverandering en daarmee samenhangend verduurzaming industrie en uitbreiding elektriciteitsnet;
- Verminderde kwaliteit van de leefomgeving en gezondheidseffecten door geluidsoverlast en luchtverontreiniging;
- Urgente en forse woningbouwopgave.

Het NOVEX-gebied en de op te stellen gebiedsagenda omvat bovenstaande en andere opgaven. De inzet is om de opgaven in samenhang te bezien, een concretiseringslag maken, en daarna heldere keuzes maken.

Na de zomer van 2022 zal een bestuursovereenkomst worden gesloten tussen het Rijk en de Provincie Noord-Holland en de Bestuurlijke Regie Schiphol (BRS). Met de overeenkomst wordt een start gemaakt van het NOVEX-aanpak van het gebied.

Beschikbare documenten

- Bestuursovereenkomst Schiphol (nog niet digitaal beschikbaar; ondertekening oktober 2022)

Hoofdoopgave

Verbeteren van de leefkwaliteit in de Schipholregio.

Belangrijkste nationale programma's

Nationale programma's	Bijdrage vanuit NOVEX-gebied Schiphol
Samenhang verbetering leefomgevingskwaliteit met andere programma's en geografische mogelijkheden Schiphol (procesbegeleider: IenW en PNH)	In deze hoofdoopgave komen de andere 7 opgaven in feite samen.
Ruimtelijke ontwikkeling, leefbaarheid en (programma) Woningbouw (procesbegeleider: BZK)	Woningbouw: realisatie van het beoogd aantal woningen voor deze regio
Toekomst bestendig maken landelijk gebied (procesbegeleider: PNH)	De diverse ontwikkelingen in de Schiphol regio kunnen alleen plaatsvinden als er voldoende stikstofruimte is t.b.v. de vergunningverlening van projecten. In

	hoofdpogave 3 2 wordt gezamenlijk gewerkt aan een gebiedsgerichte aanpak stikstof voor de regio.
Verduurzaming industrie (procesbegeleider: EZK)	Bijdrage aan het programma verduurzaming Industrie. De bijdrage in de afname aan emissies moet nog worden gekwantificeerd.
Versnellen versterking elektriciteitsnet (procesbegeleider: EZK en PNH)	De Schiphol regio kent een concentratie van grote energieverbruikers en e-infra. Om nieuwe ontwikkelingen mogelijk te maken is het nodig om hoogspanningsnetwerk te upgraden en aan te sluiten bij ontwikkelingen zoals waterstof.
Aanpak geluidsbelasting Schiphol (procesbegeleider: IenW)	In de luchtvaartnota 2020 – 2050 is opgenomen dat het belangrijk is dat geluidshinder en de uitstoot van schadelijke stoffen, zoals ultrafijnstof, door vliegtuigmotoren vermindert en de kwaliteit van de leefomgeving rond de luchthavens verbetert. Middels deze hoofdpogave worden stappen gezet om die uitstoot te reduceren
Aanpak luchtkwaliteit en ultrafijnstof (procesbegeleider IenW)	In de luchtvaartnota 2020 – 2050 is opgenomen dat het belangrijk is dat geluidshinder en de uitstoot van schadelijke stoffen, zoals ultrafijnstof, door vliegtuigmotoren vermindert en de kwaliteit van de leefomgeving rond de luchthavens verbetert. Middels deze hoofdpogave worden stappen gezet om die uitstoot te reduceren
Aanpassingen ruimtelijke beperkingen (procesbegeleider IenW)	Om ruimte voor ontwikkelingen zoals woningbouw mogelijk te maken, wordt onderzocht of de ruimtelijke beperkingen in de beperkingengebieden rondom Schiphol kunnen worden aangepast.

Ruimtelijke schuarpunten en kansen

Spanning tussen luchtvaart en leefomgevingskwaliteit en woningbouw

Beeld bij het ontwikkelperspectief

Het NOVEX-gebied regio Schiphol is een nieuw NOVEX-gebied en het ontwikkelperspectief zal dan ook de komende periode worden opgesteld.

Mijlpalen

Ondertekenen bestuursovereenkomst, afronding concretiseringsfase en opstellen ontwikkelperspectief.

Uitvoeringskracht

Nader te bezien. Vermoedelijk wel.

Aandachtspunten

Er zijn al veel ontwikkelingen in gang gezet. Zorg ervoor dat zoveel mogelijk wordt aangesloten bij die ontwikkelingen. Het afstemmen tussen de andere deels overlappende NOVEX-gebieden.

NOVEX-gebied Metropoolregio Amsterdam (MRA)

Ligging: in de provincies Noord-Holland en Flevoland

Andere NOVEX-gebieden die deels overlappen

- Noordzeekanaal gebied (NZKG)
- Regio Schiphol
- Groene Hart
- Lelylijn

Bestuurlijke trekkers:

- **Trekkende bewindspersoon:** Minister voor VRO: Hugo de Jonge
- **Trekkende bestuurder vanuit de regio:** Reinier van Dantzig (wethouder Woningbouw en Stedelijke Ontwikkeling Amsterdam)

Fase waarin het NOVEX-gebied zich bevindt

Verstedelijkingsconcept MRA (= ontwikkelperspectief NOVEX) is bestuurlijk vastgesteld, onderschreven door Raden en Staten. Het streven is om in BO Leefomgeving 2023 de uitvoeringsagenda en RIA 1.0 vast te stellen.

Achtergrondinformatie

Voor deze regio geldt een forse bouwopgave. De verstedelijkingsstrategie voor dit gebied richt zich op de bouw van 175.000 woningen tot 2030, waarbij mogelijkheden worden onderzocht om dit te verhogen tot 220.000 woningen, met daarnaast ruimte voor 250.000 arbeidsplaatsen tot 2040. Deze opgave brengt veel andere opgaven met zich mee; zoals zorg voor de bijbehorende duurzame energieopwekking, het op orde houden van de bereikbaarheid, instandhouding werelderfgoed en voldoende groen en voorzieningen in en om het stedelijk gebied.

Een toekomstbestendige en evenwichtige metropool met meerdere kernen. Dat is de hoofdlijn van de gezamenlijke koers die de Metropoolregio Amsterdam (MRA) met het Rijk heeft opgesteld. Met deze koers wordt ruimte gegeven aan 325.000 extra woningen tot 2050 - waarvan minimaal 175.000 tot 2030 - en aan ongeveer evenzoveel banen. Er worden niet alleen woningen gebouwd, maar complete en duurzame steden en samenlevingen in een vitaal landschap. Ook de transitieopgaven mobiliteit, energie en klimaat zijn belangrijke onderdelen van het verstedelijkingsconcept. Tijdens het bestuurlijk overleg Noordwest op 24 november 2021 is met MRA en Rijkspartners afgesproken dat het verstedelijkingsconcept MRA de inhoudelijke basis vormt voor de verdere uitwerking van de verstedelijkingsstrategie, inclusief de fasering en investeringsstrategie.

Beschikbare documenten

<https://www.metropoolregioamsterdam.nl/wp-content/uploads/2021/12/MRA-Verstedelijkingsconcept-eindversie-november-2021.pdf>

Hoofdoggave

- Accommoderen groei inwoners, arbeidsplaatsen (tot 2050 700.000 inwoners, 270.000 banen), mobiliteit in samenhang met transitieopgaven klimaat en energie.
- De hoofdoggaven uit het ontwikkelperspectief NOVEX worden integraal opgepakt: meerkernige metropool (woningbouw, leefkwaliteit (incl. gezondheid en kansengelijkheid), werklocaties, circulaire economie, energie) en groenblauw netwerk (landschap, water en ecologie).

Meekoppelende opgaven

De meekoppelende opgaven zijn geformuleerd in het verstedelijkingsconcept/ontwikkelperspectief.

Belangrijkste nationale programma's

Algemeen: ontwikkelprincipes Verstedelijkingsconcept (zie hieronder) en verdere uitwerking dragen bij aan de doelen rijksprogramma's. Voor sommige rijksprogramma's zijn de opgave nader geconcretiseerd (bv aantallen wonen, werken), voor andere gebeurt dat in samenwerking met rijksprogramma's.

Nationale programma's	Bijdrage vanuit het NOVEX-gebied MRA
Programma Woningbouw	Woningbouw: in het Verstedelijkingsconcept zijn afspraken gemaakt over aantallen woningen over ontwikkelprincipes o.a. over relatie woningbouw-bereikbaarheid en woningbouw-bedrijvigheid en de randvoorwaarden die voor realisatie woningbouwopgave op orde moeten zijn.
MIRT	Bereikbaarheidsprogramma SBaB: de uitwerking van het multimodaal toekomstbeeld (als onderdeel Verstedelijkingsconcept/ontwikkelperspectief) is gebaseerd op dezelfde programmering wonen, werken zoals opgenomen in het verstedelijkingsconcept/ ontwikkelperspectief.
Programma Energie hoofdstructuur	Voor de energietransitie tot 2030 werken we met het 'basispad', met daarin projecten uit onder andere de Regionale Energiestrategieën, investeringsplannen van TenneT, Gasunie en Liander en de Cluster Energiestrategie van het Noordzeekanaalgebied. Voor de periode tot 2050 zijn in het Verstedelijkingsconcept <i>no regret</i> maatregelen benoemd.
Water en bodem sturend	Uitwerking geven aan ontwikkelprincipes voor klimaatadaptieve en waterrobuuste inrichting van de regio.
Landelijk Gebied (NPLG)	Aanvullend op de afspraken water en bodem ook afspraken over ontwikkelprincipes: landschaps- en natuurinclusieve verstedelijking.

Ontwikkelprincipes

Zie ontwikkelprincipes bijlage B Verstedelijkingsconcept (pag. 122-126): een evenwichtige, meerkernige ontwikkeling is uitgangspunt voor de toekomstige ontwikkeling van de regio. Daarnaast zijn ontwikkelprincipes afgesproken voor klimaatadaptieve, landschapsinclusieve ontwikkeling, economische ontwikkeling, woningbouw in relatie tot mobiliteit etc..

Ruimtelijke schuarpunten en kansen

Vraagstuk ontwikkeling wonen, werken, bereikbaarheid:

- Met het huidige woningbouwprogramma en groei van arbeidsplaatsen in de Metropoolregio stijgt ook de vervoersvraag. Als we ons mobiliteitsgedrag niet aanpassen en de vervoersvraag blijven faciliteren, dan loopt het mobiliteitssysteem al in 2030 vast, missen we kansen om onze mobiliteit te verduurzamen en neemt de vervoersongelijkheid toe. Hierdoor gaat de leefkwaliteit, bereikbaarheid en (internationale) concurrentiepositie van en naar de MRA sterk achteruit. Dit vraagt op korte termijn om samenhangende keuzes van slimme investeringen, slimme beleidskeuzes mobiliteit en slim verstedelijken.
- Bedrijventerreinenstrategie: in het verstedelijkingsconcept is opgenomen dat de MRA een bedrijventerreinenstrategie opstelt.

Het verstedelijkingsconcept agendeert daarnaast een tweetal belangrijke keuzevraagstukken voor de NOVEX-gebieden NZKG en Schiphol:

- NOVEX Schiphol (Zuidflank): Naast algemene knelpunten zorgt de aanwezigheid van Schiphol op diverse plekken voor een extra uitdaging bij de woningbouw. De luchthaven heeft tevens invloed op de mogelijkheden voor verstedelijking en het saneren van zo'n 800 hectare verrommeld glas. Rijk en regio moeten daarom keuzes maken over de leefkwaliteit rondom Schiphol in relatie tot de verstedelijking en de toekomst van de luchthaven.
- NOVEX-NZKG (Noordzeekanaalgebied): In het NZKG liggen een aantal ruimtelijke opgaven, die in de gebiedsaanpak NOVEX-NZKG worden opgepakt:
  - Voor de ontwikkeling van de woon- en leefomgeving: Verbeteren van de gezondheid en de leefkwaliteit
  - Voor de ontwikkeling van het groenblauwe netwerk: Locatiekeuze, omvang en inrichting van de tijdelijke piekwaterbuffering
  - Voor de ontwikkeling van het havencomplex:
    - Transitie haven naar hub voor duurzame brandstof en goederenstromen
    - Ruimte voor circulaire economie

- Ruimte voor bedrijventerreinen
- Uitwerking strategische reservering Houtrakpolder

Voor sommige vraagstukken liggen oplossingen buiten het NZKG; die zullen op MRA-niveau worden geagendeerd.

Bij de uitvoering van het Verstedelijkingsconcept/ ontwikkelperspectief NOVEX wordt verbinding gelegd met de andere 2 NOVEX -gebieden:

- NOVEX Groene Hart
- NOVEX Lelylijn

Beeld bij het ontwikkelperspectief

Het Verstedelijkingsconcept/ ontwikkelperspectief is vastgesteld (zie hierboven). Eventuele aanscherpingen naar aanleiding van de nationale programma's of de andere NOVEX-gebieden zullen worden opgenomen in aanvullende afspraken en/ of worden meegenomen in de uitwerking van de uitvoeringsagenda NOVEX.

Mijlpalen

Vaststellen uitvoeringsagenda en RIA 1.0 in BO Leefomgeving 2023

Reeds gemaakte afspraken en met wie en op welke tafels:

- Afspraken in het Verstedelijkingsconcept: bijvoorbeeld aantallen woningen in samenhang met bereikbaarheid en stimuleren spreiding economische groei + ontwikkelingsperspectief algemeen, inclusief principes.
- Zie de bijlage C Verstedelijkingsconcept voor de eerder gemaakte afspraken BO MIRT en BOL.
- Zie verder afspraken BO MIRT 2022: [Kamerbrief over BO MIRT november 2022 en moties en toezeggingen MIRT | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

Uitvoeringskracht

Zie randvoorwaarden bod woningbouw Provincie Noord-Holland en bod woningbouw Flevoland.

Aandachtspunten:

- Aandachtspunten zijn met name de randvoorwaarden die op orde moeten zijn om de verschillende deelopgaven te kunnen realiseren: bv woningbouw, economie, energie, bereikbaarheid, landschap, klimaatadaptieve inrichting etc.
- (Bestuurlijke) afstemming tussen vier NOVEX-gebieden in MRA en met de twee provinciale voorstellen.
- Alle onderwerpen/opgaven in het Verstedelijkingsconcept zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden.

NOVEX-gebied Zuidelijke Randstad

Ligging: provincie Zuid-Holland

Andere NOVEX-gebieden die deels overlappen

- Groene Hart en
- Rotterdamse Haven

Bestuurlijke trekkers:

- **Trekkende bewindspersoon:** Minister voor VRO: Hugo de Jonge
- **Trekkende bestuurder vanuit de regio:** Gedeputeerde Provincie Zuid-Holland Anne Koning

Fase waarin het NOVEX-gebied zich bevindt

- Focus op de uitvoering van de binnenstedelijke verstedelijkingsopgave in programmatische samenhang met de bereikbaarheidsopgave op basis van het Integraal Verstedelijkingsakkoord Zuidelijke Randstad (2019);
- Actualiseren van de verstedelijkingsafspraken en verbreding hiervan met de thema's groen in en om de stad, klimaatadaptatie, energietransitie en economie. Deze afspraken worden opgenomen in de integrale uitvoeringsagenda NOVEX Zuidelijke Randstad. De scope van NOVEX Zuidelijke Randstad betreft de zone Oude Lijn.
- Voor het (te ontwikkelen bredere) ontwikkelperspectief voor dit NOVEX-gebied zal de binnenstedelijke verstedelijkingsstrategie in samenhang met de bereikbaarheidsopgave in zone Oude Lijn de basis zijn, aangevuld met bovengenoemde thema's gerelateerd aan de verstedelijkingsopgave (toekomstbestendige verstedelijking).

Achtergrondinformatie

- Voor deze regio is in 2019 het Integraal Verstedelijkingsakkoord Zuidelijke Randstad bestuurlijk vastgesteld door BZK, IenW, pvZH, 8 gemeenten langs de Oude Lijn en de MRDH. Dit akkoord geeft uitvoering aan de binnenstedelijke verstedelijkingsopgave in wederkerigheid met de bereikbaarheidsopgave, zoals ook opgenomen in de Verstedelijkingsstrategie Zuid-Holland.
- Doel van dit Verstedelijkingsakkoord is binnenstedelijke verdichting en de daarbij behorende schaa sprong OV mogelijk te maken. De insteek is een integrale benadering en samenhangende besluiten over verstedelijking én bereikbaarheid in de Zuidelijke Randstad, met focus op zone Oude Lijn. Het heeft een langjarig en wederkerig karakter dat basis is voor goede samenwerkingscultuur en uitvoeringskracht.
- Tijdens het BOL Zuidwest (2022) is afgesproken dat de verstedelijkingsafspraken zoals gemaakt in het Verstedelijkingsakkoord worden geactualiseerd. Met de komst van het NOVEX-gebied Zuidelijke Randstad worden de te actualiseren verstedelijkingsafspraken en de gewenste verbreding hiervan met de thema's groen in en om de stad, klimaatadaptatie, duurzame energie en economie onderdeel van de uitvoeringsagenda NOVEX-Zuidelijke Randstad.
- Het integraal ontwikkelperspectief is de basis voor de uitvoeringsagenda van de NOVEX-gebieden. Voor de Zuidelijke Randstad zit de bestaande focus op het versneld realiseren van de binnenstedelijke woningbouw-/ verstedelijkingsopgave langs de Oude Lijn, in programmatische samenhang met de bereikbaarheidsopgave. Dit vormt ook de basis voor het (nog te ontwikkelen) integraal ontwikkelperspectief voor dit NOVEX-gebied, maar wel tezamen met de gewenste verbreding hiervan met de thema's groen in en om de stad, klimaatadaptatie, energietransitie en economie.
- Dit (nog te ontwikkelen) integraal ontwikkelperspectief voor NOVEX Zuidelijke Randstad wordt verder vormgegeven in samenhang met de ruimtelijke puzzel, die in het kader van Programma NOVEX op provinciale schaal wordt gelegd.
- Realisatie van de bereikbaarheidsopgave in wederkerigheid met de woningbouw/ verstedelijkingsopgave loopt via programma MoVe: schaa sprong MOVV waaronder de Oude Lijn (start beslissing in voorbereiding) en de lopende MIRT-verkenningen (Den Haag/CID-Binckhorst en Oeververbindingen Rotterdam).
- Ambitie is om kwalitatief hoogwaardige locaties te realiseren met een mix aan wonen en werken. Dit moet duurzaam, groen en klimaatadaptief.

- Afgesproken om 70.000 woningen en 80.000 arbeidsplaatsen binnenstedelijk te realiseren langs de 'Oude Lijn' en 100.000 woningen op goed bereikbare plekken binnen de invloedssfeer van de Oude Lijn.
- Bestuurlijk uitgangspunt: tweederde van de totale woningbouwopgave van Zuid-Holland wordt gerealiseerd in 8 gemeenten langs de Oude Lijn. Voor de realisatie hiervan wordt samengewerkt in de Verstedelijkingsalliantie in afstemming met het Rijk en in samenwerking met programma MoVe De woningbouwopgave wordt nader uitgewerkt in regionale woondeals. Dit betreffen afspraken over realisatie nieuwbouw per gemeente, de voortgang hiervan, betaalbaarheid, flex- en transformatiewoningen, herstructurering en het harder maken van plancapaciteit. In de uitvoeringsagenda NOVEX Zuidelijke Randstad zal hiernaar worden verwezen. In de recent vastgestelde Samenwerkingsafspraken Woningbouw (oktober 2022) is afgesproken dat de Provincie Zuid Holland zich inspant voor het bouwen van in totaal bruto 235.460 woningen vanaf 2022 tot en met 2030. De Oude Lijn, CID-Binckhorst en Oostflank Rotterdam zijn benoemd als grootschalige NOVEX-woningbouwlocaties.

Beschikbare documenten

- Integraal Verstedelijkingsakkoord Zuidelijke Randstad (2019) <https://www.denationaleomgevingsvisie.nl/publicaties/overige+publicaties+gerelateerd+aan+d e+novi/handlerdownloadfiles.ashx?idnv=2103885>
- Verstedelijkingsstrategie Zuid-Holland: <https://www.zuid-holland.nl/publish/pages/28887/verstedelijkingsstrategiezuid-holland2021-2040.pdf>
- Adaptieve Ontwikkelstrategie MOVV (2019) <https://www.move-rdh.nl/documenten/default.aspx#folder=1504449>

Hoofdoggave

De Zuidelijke Randstad staat voor grote opgaven. Deze regio is één van de drukste regio's van Nederland die de komende jaren verder zal blijven groeien. De hoofdoggave van NOVEX-verstedelijkingsgebied Zuidelijke Randstad is het realiseren van de grote verstedelijkingsopgave in de zone Oude Lijn in programmatische samenhang met de bereikbaarheidsopgave. Hierbinnen liggen de drie grootschalige NOVEX-woningbouwlocaties (Oude Lijn, CID-Binckhorst en Oostflank Rotterdam).

Meekoppelende opgaven

De hoofdoggave is het realiseren van de grote verstedelijkingsopgave in de zone Oude Lijn in programmatische samenhang met de bereikbaarheidsopgave. Echter, om te komen tot toekomstbestendige verstedelijking moet ook een slag worden gemaakt met groen in en om de stad, klimaatadaptatie, economie en duurzame energie in relatie tot verstedelijking alhier. Dit gaat niet vanzelf, maar vragen om een integraal ontwikkelperspectief met bijbehorende uitvoeringsagenda zoals NOVEX Zuidelijke Randstad voorstaat.

Belangrijkste nationale programma's

Nationale programma's	Bijdrage vanuit NOVEX-gebied Zuidelijke Randstad
Programma Woningbouw	Realiseren van minimaal 170.000 woningen in 8 gemeenten van de Verstedelijkingsalliantie o.b.v. verhouding 2/3 ^e deel in Zuidelijke Randstad, 1/3 ^e elders in Zuid-Holland.
MIRT	Deze regio is tegelijkertijd verstedelijkingsstrategie en gebiedsgericht bereikbaarheidsprogramma MoVe. Dus zijn/ worden ook financiële afspraken gemaakt over de bereikbaarheidsmaatregelen (w.o. Oude Lijn, CID-Binckhorst en Oeververbinding Rotterdam)
Programma Werklocaties, ruimte voor economische activiteit	Realiseren van 80.000 extra arbeidsplaatsen tot 2040 in de 13 toplocaties langs de Oude Lijn. Dit vraagt naast realisatie van voldoende ruimte voor werken (incl. verdeling in verschillende typen) in deze regio; dit vraagt nog nadere uitwerking in samenhang met het programma werklocaties.

<p>Programma Gezonde en groene leefomgeving</p>	<p>In beeld brengen van de samenhang tussen de opgave in verstedelijking en mobiliteit en in natuur, landschap en recreatie. Ten tweede gaat het om het identificeren van knelpunten in deze samenhang en het maken van afspraken om deze knelpunten te verminderen, inclusief financieel kostenplaatje. Doel: groen beter integraal onderdeel maken van de verstedelijkingsopgave en sturen op een aantal kansrijke gebieden waar we op korte termijn slagen kunnen maken.</p>
---	---

Ontwikkelprijncipes

- Realisatie binnenstedelijke verstedelijkingsopgave conform uitgangspunten van de NOVI en de uitgangspunten van de Verstedelijkingsstrategie Zuid-Holland, waaronder: Bouw georiënteerd op hoogwaardig openbaar vervoer (HOV); versterk de langzaam vervoersrelaties; benut het netwerk van stedelijke centra en knooppunten; Bouw toekomstbestendig én realiseer in samenhang met het stedelijk netwerk robuuste en klimaatadaptieve recreatie- en natuurgebieden.
- Focus op versterken van economische clusters in de zone Oude Lijn gericht op het versterken van de agglomeratiekracht van de Zuidelijke Randstad.

Ruimtelijke schuurpunten en kansen

- Randvoorwaarden voor verstedelijking, waaronder Stikstofproblematiek, bekostiging woningbouw, bereikbaarheidsmaatregelen en groen in en om de stad.
- Kans is dat vanuit uitwerking provinciale ruimtelijke puzzel input kan worden geleverd voor Groen in en om de Stad, klimaatadaptatie, economie en energietransitie t.b.v. integraal ontwikkelperspectief NOVEX Zuidelijke Randstad. Betreffen ook onderwerpen op regionale schaal.

Beeld bij het ontwikkelperspectief

- Er ligt een bestuurlijk vastgesteld Integraal Verstedelijkingsakkoord Zuidelijke Randstad (2019) met focus op het realiseren van de grote verstedelijkingsopgave op basis van een binnenstedelijke verdichtingsstrategie langs Oude Lijn in programmatische samenhang met de bereikbaarheidsopgave.
- De vernieuwde verstedelijkingsstrategie van de provincie Zuid-Holland bouwt hierop voort.
- De bestuurlijke afspraak (BOL 2022) is om te komen tot verbreding van bovengenoemd akkoord met o.a. Groen in en om de stad', Klimaatadaptatie, Economie en Energietransitie gerelateerd aan de verstedelijking (kwaliteitsimpuls). Hierover zijn wel afspraken gemaakt in dit akkoord, maar nog onvoldoende invulling aangegeven (conclusie evaluatie Arcadis). Deze bestuurlijke afspraak (BOL past prima in de lijn c.q. doelstelling van de NOVEX-gebieden om te komen tot een integraal ontwikkelperspectief met bijbehorende integrale uitvoeringsagenda.
- Het Rijk ziet de binnenstedelijke verdichtingsstrategie langs de Oude Lijn en de verbreding hiervan met bovengenoemde thema's gerelateerd aan de deze verstedelijking – als uitgangspunt voor het te ontwikkelen integraal ontwikkelperspectief voor NOVEX-verstedelijkingsgebied Zuidelijke Randstad.
- Dit integraal ontwikkelperspectief voor NOVEX Zuidelijke Randstad wordt verder vormgegeven in samenhang met de ruimtelijke puzzel, die in het kader van Programma NOVEX op provinciale schaal wordt gelegd. Zo zijn er bijvoorbeeld in het kader van groenstructuren relaties te leggen tussen het thema groen in en om de stad (in relatie tot de verstedelijkingsopgave in zone Oude Lijn) en het landschap buiten deze zone zoals bijvoorbeeld de landschapsparken Zuidvleugel. Beide kunnen elkaar kwalitatief versterken door goed op elkaar af te stemmen.
- Daarnaast is in BOL 2022 afgesproken om - in het kader van de actualisatie van het verstedelijkingsakkoord Zuidelijke Randstad - te komen tot een geactualiseerde integrale set verstedelijkingsafspraken ter bespreking op het BO MIRT 2022. Gezien de samenhang met Programma NOVEX schuift deze afspraak door naar BOL 2023. Rijk en regio willen deze afspraken zo integraal mogelijk vastleggen en realiseren.

- Inmiddels is duidelijk dat afspraken over de woningbouw- en markt worden vastgelegd in de (nog te sluiten) regionale woondeals. Dit betreffen afspraken over realisatie nieuwbouw per gemeente, de voortgang hiervan, betaalbaarheid, flex- en transformatiewoningen, herstructurering en het opharden van plancapaciteit. In de integrale uitvoeringsagenda NOVEX Zuidelijke Randstad zal hiernaar worden verwezen.
- Het Rijk gaat uit van de zone Oude Lijn als geografische scope van NOVEX verstedelijkingsgebied Zuidelijke Randstad (de backbone) omdat hier de verstedelijkingsdruk het grootst is in samenhang met een grote bereikbaarheidsopgave en dit gebied een kwaliteitsimpuls nodig heeft. Binnen deze geografische scope liggen de drie grootschalige NOVEX-woningbouwlocaties (Oude Lijn, CID-Binckhorst en Oostflank Rotterdam).

Mijlpalen:

- BOL 2023: Agenderen actualisatie verstedelijkingsakkoord Zuidelijke Randstad én NOVEX Zuidelijke Randstad, ook in het kader van de provinciale ruimtelijke puzzel.

Welke afspraken zijn al gemaakt en met wie en op welke tafels

- Start MIRT-verkenning Oude Lijn (startbeslissing). De woningbouw direct rondom de 11 OV-knooppunten van de Oude Lijn (excl. CID Binckhorst en Oostflank Rotterdam) levert tot en met 2030 zo'n 54.000 nieuwe woningen op.
- Start Planuitwerkingsfase CID-Binckhorst (HOV). De investering maakt tot 2030 ruim 20.000 woningen in CID - Binckhorst mogelijk en daarna nog eens 15.000 woningen.
- Start planuitwerkingafase Oeververbindingen R'dam (brug). De investering maakt in de Oostflank van Rotterdam tot 2030 circa 19.000 woningen mogelijk en daarna nog eens 16.000 woningen.
- Randstadrail metronet: RandstadRaillijnen 3 en 4 en metrolijnen C en E gaan vaker rijden dat eveneens de woningbouw bevordert en de nabijheid versterkt tussen wonen en werken
- Besluit tot effectieve inhoudelijke verbreding van het Integraal Verstedelijkingsakkoord Zuidelijke Randstad dat de Uitvoeringsagenda NOVEX Zuidelijke Randstad zal gaan worden, met als basis het (nader te ontwikkelen) integraal ontwikkelperspectief NOVEX Zuidelijke Randstad. De scope van NOVEX Zuidelijke Randstad betreft de zone Oude Lijn. De geactualiseerde Verstedelijkingsstrategie Zuid-Holland 2021-2040 wordt onderschreven waarin actuele ontwikkelingen een plek krijgen en bouwsteen is voor de provinciale ruimtelijke puzzel. Deze strategie is input voor het integrale ontwikkelperspectief en uitvoeringsagenda voor NOVEX Zuidelijke Randstad en de regionale woondeals (regionale realisatieagenda's). De tijdens het BOL 2022 afgesproken actualisatie van de verstedelijkingsafspraken voor de Zuidelijke Randstad wordt onderdeel van de Uitvoeringsagenda NOVEX-gebied Zuidelijke Randstad, waarin ook wordt verwezen naar de regionale woondeals.

De belangrijke inhoudelijke en financiële besluiten zijn/worden genomen in de BOL's Zuidwest, de BO MIRT's Zuidwest en de Programmaraad MoVe.

Uitvoeringskracht

- Besluit in BO MIRT 2022 tot mega-investering in bereikbaarheid maakt woningbouw mogelijk langs de Oude Lijn (54.000 woningen tot en met 2030), CID-Binckhorst (20.000 woningen tot en met 2030 en daarna nog eens 15.000 woningen) en Oostflank Rotterdam (19.000 woningen tot en met 2030 en daarna nog eens 16.000 woningen). Uiteindelijk gaat het tot medio 2040 in de nabijheid van het tracé totaal om circa 170.000 woningen.
- Basis is hiervoor gelegd in het Integraal Verstedelijkingsakkoord Zuidelijke Randstad (2019) waarin afspraken zijn gemaakt om bereikbaarheid en woningbouw in samenhang te ontwikkelen via het programma MoVe.
- Sterkere inzet vanuit de Rijksuitvoeringsdiensten kan wellicht impuls geven aan uitvoeringskracht:
  - Voor Groen in en om de Stad (GIOS) is RVO (via LNV) al ingeschakeld/betrokken.
  - Wellicht dat Staatsbosbeheer ook actief hiervoor kan worden ingezet én in het kader van stimuleren circulaire woningbouw.
  - En RVO (via EZK) gericht op bijdrage leveren aan de energietransitie van de Zuidelijke Randstad

- o En RVB die wellicht bijdrage kan leveren via inzet rijksvastgoed aan 1) voor Groen in en om de Stad en 2) realisatie van hoogwaardige economische 13 toplocaties langs de Oude Lijn (grondposities aldaar?)

Aandachtspunten

- 1) Focus van NOVEX Zuidelijke Randstad is de zone Oude Lijn c.q. de gemeenten met grote woningbouwopgave langs de Oude Lijn. De exacte geografische begrenzing NOVEX Zuidelijke Randstad is nog onderwerp van gesprek Rijk-regio.
- 2) Er moet een nieuwe governance-structuur worden opgetuigd voor NOVEX Zuidelijke Randstad waarin alle 'bloedgroepen' zijn vertegenwoordigd (Rijk en regio).
NB Programma MoVe houdt focus op woningbouwopgave en bereikbaarheid, en is niet 'besteld' voor de volle breedte (groen, klimaat, energie, economie in relatie tot de grote verstedelijkingsopgave langs de Oude Lijn.
- 3) Investerings zijn nodig om te komen tot uitvoering van het (te ontwikkelen) integraal ontwikkelperspectief NOVEX Zuidelijke Randstad met bijbehorende uitvoeringsagenda
NB Er loopt nu via MRA-onderzoek naar meerjarige programmafinanciering.
- 4) Bekostiging/voortgang van de 2 lopende verkenningen CID-Binckhorst en Oeververbinding R'dam en besluitvorming inzake Oude Lijn en besluit over start MIRT verkenning Oude Lijn.
NB Besluitvorming hierover op BO-MIRT as.
- 5) Specifieke aandachtspunten:
  - A) Groen in en om de Stad
    - a. Voor de provincie is er een verstedelijkingsstrategie met het landschapsparken-concept als groene onderlegger. Hoe werkt deze door in ontwikkelperspectief Zuidelijke Randstad? Zowel in als om de stad (regionale groene verbindingen).
    - b. Leidt principe Bodem en water sturend tot aanpassing van de binnenstedelijke verstedelijkingsstrategie Zuidelijke Randstad.
    - c. Specifieke knelpunten ecologisch systeem nog benoemen en vervolgens hoe hierop te acteren.
    - d. Hoe te komen tot een basiskwaliteit natuur (benoemen) om zo te komen tot natuurinclusief denken.
  - B) Energietransitie
Zorgdragen voor voldoende netcapaciteit, goede ruimtelijke inpassing van de energie infrastructuur zowel in de stad als landelijk gebied, en afstemming over de programmering hiervan in relatie tot verstedelijking.
  - C) Economie
Totstandkoming (ruimtelijk-economische) strategie met betrekking tot werklocaties (kantoren, bedrijventerreinen en detailhandel) als onderdeel van de integrale verstedelijkingsstrategie voor de Zuidelijke Randstad.

NOVEX-gebied Rotterdamse Haven

Ligging: in provincie Zuid-Holland

Andere NOVEX-gebieden die deels overlappen

- NOVEX-gebied Zuidelijke Randstad

Bestuurlijke trekkers:

- **Trekkende bewindspersoon:** Minister van IenW: Mark Harbers
- **Trekkende bestuurder vanuit de regio:** ntb

De fase waarin het NOVEX-gebied zich bevindt

Het NOVEX-gebied bevindt zich in de projectfase, waarbij in ieder geval 3 projecten zijn benoemd die concreet opgepakt worden. Dit betreft: (i) grondstof- en energietransitie i.r.t. omgevingsveiligheid, (ii) gebiedsgerichte aanpak stikstofplan haven, en (iii) geluidproductieplafonds haven i.r.t. de woningbouwopgave regio.

Achtergrondinformatie

In dit havengebied is een fundamentele transitie nodig naar een circulaire en fossielvrije economie. De ruimte die daarvoor nodig is levert spanning met andere ruimtevrugnende functies op en met de leefomgevingskwaliteit. Hierbij speelt ook dat het havengebied grenst aan het stedelijk gebied van Rotterdam. Dit brengt vraagstukken van stedelijke transitie met zich mee.

In het Rotterdamse havengebied wordt samengewerkt aan de oplossing voor drie urgente concrete issues op het gebied van de fysieke leefomgeving. Rijk en regio hebben afspraken gemaakt en gezamenlijk de krachten gebundeld voor het oplossen van de grote uitdagingen die in het plan van aanpak «Transitie Rotterdamse haven» zijn beschreven. Het gaat om het gebruik van nieuwe grond- en brandstoffen en technieken, als gevolg van de energietransitie, in relatie tot externe veiligheid en de benodigde fysieke ruimte en ook in relatie tot het achterland van de haven. Daarnaast gaat het om het realiseren van voldoende stikstofdepositieruimte voor de ontwikkeling van de haven, met behoud van een robuuste natuur in de omgeving, alsook het verkennen van een nieuwe balans in het benutten van de geluidruimte van de haven, de realisatie van de woningbouwopgave en een goede leefomgevingskwaliteit in de omgeving.

Beschikbare documenten

- [Plan van Aanpak NOVI transitie Rotterdamse Haven](#) (versie 15 maart 2021)
- [Havenvisie 2030](#) (HbR, Gemeente R'dam, PZH, Rijk, Deltalinqs)
- [Havennota 2020 - 2030](#) (Nationaal)

Hoofdoggave

De Rotterdamse haven moet internationaal concurrerend blijven en blijvende werkgelegenheid bieden voor de regio. De hoofdoggave voor dit NOVEX-gebied is het versnellen en integreren van uiteenlopende initiatieven om de grondstof- en energietransitie met behoud van het economisch belang van het Rotterdams havencomplex te realiseren. Hierbij wordt uitgegaan van de "en-en-strategie": het bestaande versterken en het nieuwe verwelkomen. Dit zorgt voor een weerbare, toekomstbestendige haven.

Meekoppelende opgaven

Stikstofproblematiek, woningbouwopgave in Rotterdam en de regio, arbeidsmarkt (match vraag en aanbod incl. het verbeteren van de bereikbaarheid) en de kwaliteit van de leefomgeving (geluid en omgevingsveiligheid).

Belangrijkste nationale programma's

Nationale programma's	Bijdrage vanuit het NOVEX-gebied haven Rotterdam
Nationale programma's voor Ordenende netwerken voor energie en een (circulaire) economie (PEH, MIEK, PIDI,	Project 1 van het NOVEX-gebied is gericht op het realiseren van de grondstoffen- en energietransitie op een veilige manier. Het doel van de energietransitie is het realiseren van 55% CO2-reductie in 2030 (dit is 20-25%

Noordzee, VAWOZ, RES/CES, Programma Circulaire Economie, Nationaal Waterstof Programma)	van de beoogde CO2-reductie van Nederland) en CO2-neutraal in 2050. Op het gebied van de grondstoftransitie is de ambitie om in 2030 te bereiken dat 20% van alle brandstoffen en (basis)chemicaliën die in Rotterdam geproduceerd worden gebaseerd zijn op hernieuwbare grondstoffen en om 2-4 Mton aan voorgesorteerd plastic afval te verwerken tot nafta, chemicaliën en producten.
NPLG/ Stikstof	De diverse ontwikkelingen in de Rotterdamse haven kunnen alleen plaatsvinden als er voldoende stikstofruimte is t.b.v. de vergunningverlening van projecten. In het NOVEX-project 2 wordt gezamenlijk gewerkt aan een gebiedsgerichte aanpak stikstof voor de haven. Onderdeel van dit project is het verkennen van de mogelijkheden voor 'werkkapitaal' en het in beeld brengen van de bijdrage die de haven kan leveren aan het in stand houden van de biodiversiteit.
MIRT en Basisnet vervoer gevaarlijke stoffen	De transitie van de haven zal leiden tot gebruik van andere grond- en brandstoffen zowel in de industrie als in het transport naar het achterland. Deze nieuwe energiedragers brengen wellicht ook andere risicoprofielen met zich mee. Naast het op orde houden van de algemene bereikbaarheid van de haven is ook van belang dat er voldoende risicoruimte in het achterland beschikbaar is om het gebruik van de nieuwe energiedragers (die dus bijdragen aan de klimaatopgave en/of energieleveringszekerheid van Nederland) mogelijk te maken. Deze problematiek wordt in project 1 van het NOVEX-gebied geadresseerd.
Programma Woningbouw & Woondeal Zuidelijke Randstad	Rotterdam en de regio kennen een forse woningbouwopgave. Dit kan o.a. resulteren in bouwen in milieubelast gebied (nabij de haven). Omgevingsveiligheid en geluid zijn twee milieuaspecten die van belang zijn voor de leefomgevingskwaliteit nabij deze (nieuwe) woningen. Omgevingsveiligheid komt aan bod in project 1 en de geluidruimte van de haven in relatie tot de woningbouwopgave in de regio komt aan bod in project 3 van het NOVEX-gebied.
Nationaal Programma Rotterdam Zuid (NPRZ)	In het Nationaal Programma Rotterdam Zuid (NPRZ) werken gemeente Rotterdam, Rijk, corporaties, zorginstellingen, schoolbesturen, bedrijfsleven, politie en OM samen aan een gezonde toekomst voor Rotterdam Zuid. De Rotterdamse haven is een grote werkgever in Rotterdam. De bij punt 4 genoemde aantrekkelijke leefomgeving gaat daarom hand in hand met het verder ontwikkelen van het NOVEX-gebied. Ook de in het NPRZ vastgelegde aanpak van ondermijning is een uitdaging die de Rotterdamse haven direct en indirect raakt.
Nationaal Water Programma 2022-2027	Het waterbeleid en beheer van Rijkswateren is van groot belang voor de Rotterdamse haven, denk aan het grote aandeel binnenvaart in het achterlandtransport. Voor het sediment management van de haven en de waterkwaliteit in de haven zijn o.a. de stroomgebiedbeheerplannen van groot belang.
Nationaal Milieuprogramma	Het nationale milieuprogramma kan een impact hebben op de gewenste leefomgevingskwaliteit in de regio en is daarom indirect van belang voor het NOVEX-project 1 en 3.

Programma Gezonde en groene leefomgeving	Het programma gezonde en groene leefomgeving kan een impact hebben op de gewenste leefomgevingskwaliteit in de regio en is daarom indirect van belang voor het NOVEX-project 1 en 3.
Deltaprogramma	Voor het haven- en industriegebied is een adaptatiestrategie ontwikkeld die als randvoorwaarde gebruikt wordt bij de verdere ontwikkeling van de haven. HbR, gemeente Rotterdam en PZH zijn betrokken bij de verdere ontwikkeling van het Deltaprogramma (onderdeel Rijnmond-Drechtsteden).

Ontwikkelprijncipes:

De Havenvisie 2030 en de Havennota 2020 -2030 vormen de stip op de horizon in de ontwikkeling van de haven. Daarbij zijn drie pijlers c.q. opgaven voor de Rotterdamse (haven)regio: economische transitie, sociale transitie en attractieve regio. Binnen NOVEX wordt getracht de (lopende) initiatieven op dit vlak te integreren en te versnellen. In de huidige NOVI-samenwerking zijn er daarbij drie actuele thema's (projecten) benoemd: energie- en grondstoffentransitie, geluid en stikstof. Maar bij de ontwikkeling van het NOVEX-gebied wordt een adaptieve agenda gehanteerd, die dus waar nodig aangepast kan worden om tot de beste invulling van de hoofdpogave te komen.

Ruimtelijke schuurpunten en kansen

Beperkte ruimte in het havengebied maakt het leggen van de 'ruimtelijke puzzel' lastig. De energie- en grondstoffen- transitie vraagt (tijdelijk) extra ruimte in de zeehavens (zoals beschreven in de Nationale Omgevingsvisie). Daarnaast is er een grote woningbouwopgave in Rotterdam, die niet losgezien kan worden van de havenontwikkeling. Ook de rol en ruimtelijke indeling van regiogemeenten speelt in deze discussie een rol. Het aspect omgevingsveiligheid vereist ook richting het achterland een brede afweging omtrent het ruimtegebruik aldaar.

Beeld bij het ontwikkelperspectief

Plan van Aanpak voor het NOVI-gebied en Havenvisie 2030 staan centraal bij het verder uitwerken van het ontwikkelperspectief.

Uitvoeringskracht

Nadrukkelijk behoefte aan data, informatie en capaciteit Rijk t.b.v. de realisatie van de 3 projecten.

Aandachtspunten

Afstemming intern het Rijk en met de regio vraagt om veel tijd en capaciteit: aandachtspunt.

NOVEX-gebied Groene Hart

Ligging: in de provincies Utrecht, Zuid-Holland en Noord-Holland

Andere NOVEX-gebieden die deels overlappen:

- Regio Schiphol
- Metropoolregio Amsterdam
- Zuidelijke Randstad
- Utrecht-Amersfoort

Bestuurlijke trekkers:

- **Trekkende bewindspersoon:** Minister van LNV: Piet Adema
- **Trekkende bestuurder vanuit de regio:** Willy de Zoete, gedeputeerde Zuid-Holland en voorzitter Bestuurlijk Platform Groene Hart

Fase waarin het NOVEX-gebied zich bevindt

Focus op ontwikkelen van een ontwikkelperspectief.

Achtergrondinformatie

Het Groene Hart bestaat grotendeels uit veengronden, gelegen in het westen van Nederland. De hoofdpoging in het gebied is het stabiliseren van veenbodems (remmen bodemdaling, reduceren CO₂ uitstoot, verzilting voorkomen) en een robuust ingericht watersysteem is hiervoor cruciaal. De veenbodems vragen (deels) een aanpassing van het landgebruik in het Groene Hart. Er is sprake van een transitie in de landbouw, maar ook de behoefte aan duurzaam opgewekte energie vraagt ruimte. Deze grote opgaven dienen rekening te houden met de huidige waardevolle gebiedskenmerken, die het karakter van het Groene Hart bepalen. Een deel van het UNESCO werelderfgoed Hollandse Waterlinies ligt in het Groene Hart, evenals Kinderdijk en de Limes. Naast de fysieke gesteldheid van de bodem is er in het Groene Hart sprake van verstedelijkingsdruk vanuit de omliggende steden, maar is er in het gebied ook de behoefte om wonen, werken en recreëren te kunnen ontwikkelen. Een gebied dus met stapeling van veel en diverse opgaven die een samenhangende aanpak vereisen.

Het landschap van het Groene Hart heeft belangrijke cultuurhistorische waarde en waarde als kraamkamer voor bijvoorbeeld weidevogels. Het gebied is tegelijkertijd ook van groot belang als recreatief uitloophet gebied voor miljoenen inwoners van de Randstad. Daarnaast is het van belang voor voedselproductie en in toenemende mate ook voor het vasthouden van zoet water, het produceren van energie en voor verkoeling van omliggende steden. De ruimte en kwaliteit van de leefomgeving van het Groene Hart staan echter onder druk. De noodzaak om een andere manier van landbouw te gaan bedrijven is verbonden aan klimaatverandering en de noodzaak van vernatting om bodemdaling en uitstoot van broeikasgassen tegen te gaan. Daarbij komen de behoefte tot opwekken van duurzame energie, de behoefte aan woningen en de daaraan gekoppelde mobiliteit. Tegelijkertijd is sprake van een toename van de behoefte aan bedrijfsvestigingen en recreatie, teruglopende biodiversiteit en stikstofproblematiek. Doorgaan op de huidige voet voldoet daarom niet meer op de lange termijn. Een gebiedsgericht en tevens sector-overstijgende aanpak is noodzakelijk. Dit is alleen te realiseren door samenwerking met alle maatschappelijke partijen en intensieve bestuurlijke samenwerking, zoals binnen het Bestuurlijk Platform Groene Hart.

Beschikbare documenten

- [Plan van Aanpak NOVI-gebied](#) (ook link naar onderstaande documenten)
- Gebiedsbiografie Groene Hart
- Ontwerpend onderzoek bodem, water en landgebruik
- Bestuursvereenkomst Groene Hart
- Perspectief Groene Hart 2040
- Plannen van aanpak werkgroepen Bodem & Water, Energietransitie, Vitale Steden en Dorpen, recreatie

Hoofdpogave

De betrokken overheden willen, naast het realiseren van de internationale klimaat- en biodiversiteitsdoelen, de groene identiteit en het zelfstandig woon-werk en leefgebied van het Groene Hart vernieuwen en versterken. De vier overheidslagen vinden het daarom van groot belang om gezamenlijk te werken aan een toekomstbestendig Groene Hart. Concreet gaat het om:

- Het stabiliseren van veenbodems (remmen bodemdaling, reduceren CO2 uitstoot, voorkomen verzilting);
- Het robuust inrichten van het watersysteem, zodat dit de veenbodems optimaal kan bedienen;
- Het door ontwikkelen van waardevolle gebiedskenmerken, zodat het karakter van het Groene Hart herkenbaar blijft.

Meekoppelende opgaven

Landbouw, natuur, energietransitie, wonen, economie/recreatie voor een leefbare regio, gebruikmakend van netwerken voor energie en (circulaire) economische ontwikkelingen.

Belangrijkste nationale programma's

Belangrijkste nationale programma: Water en bodem sturend.

Nationale Programma's	Bijdrage vanuit NOVEX-gebied Groene Hart
Water en bodem sturend	Het Programma Water en Bodem als basis zal in het najaar van 2022 verschijnen. Dit programma is voor het Groene Hart prioritair, zoals ook in de bestuursovereenkomst Groene Hart is vastgelegd. In het Groene Hart zal nadere invulling worden gegeven aan de onderdelen uit het programma die betrekking hebben op veenweidegebieden.
NPLG	In overleg met de provincies zal worden gekeken welke doelen uit het NPLG (t.a.v. natuur, stikstof, water en klimaat) in het Groene Hart gerealiseerd kunnen worden.
Nationaal Programma RES	De RES is een autonoom proces. In NOVEX Groene Hart wordt onderzocht (ontwerpend onderzoek) welke energieopwekking passend is bij het landschap van het Groene Hart. Dit geeft koers aan de energietransitie in het Groene Hart. Hierover vindt afstemming plaats met de zeven RESsen in het Groene Hart.
Agenda Natuurinclusief	De doelen uit programma Natuur worden meegenomen in het Groene Hart (zal via lijn NPLG lopen).
Programma Woningbouw	De woningbouwopgave wordt primair georganiseerd door de verschillende verstedelijkingsstrategieën die raken aan het Groene Hart (MRA, MRU, Zuidelijke Randstad). In NOVEX Groene Hart wordt specifiek gekeken naar de regionale economische vitaliteit en de vitaliteit van de woonkernen. De vitaliteit wordt nadrukkelijk verbonden met het water- en bodemsysteem van het Groene Hart. Dit zal voorwaarden stellen aan de woningbouwopgave in het Groene Hart.
Programma Gezonde en groene leefomgeving	Het programma gezonde en groene leefomgeving kan randvoorwaarden stellen aan de inrichting van de leefomgeving bij nieuwe ontwikkelingen in het Groene Hart.
Programma Erfgoed voor de toekomst	Er is reeds een gebiedsbiografie gemaakt voor het Groene Hart, met name de zeven gouden regels uit de gebiedsbiografie worden ingebracht bij alle toekomstige ontwikkelingen in het gebied.
Programma ONS landschap	Het programma ONS landschap kan randvoorwaarden stellen voor ontwikkelingen in het Groene Hart met het oog op het landschap.
Programma Energie Hoofdinfrastructuur (PEH)	Het programma Energie Hoofdinfrastructuur (PEH) kan leiden tot een ruimteclaim in het Groene Hart. Afstemming in vroegtijdig stadium is in dat kader van belang.

Programma Mooi Nederland	Het programma Mooi Nederland is nog in ontwikkeling. De methodiek van ontwerpend onderzoek is al veelvuldig toegepast in het Groene Hart om te komen tot kwalitatief hoogwaardige ontwikkelingen in het landschap van het Groene Hart.
--------------------------	--

Ontwikkelprijncipes

De NOVI-principes (niet afwentelen, functies combineren, landschap centraal).

Ruimtelijke schuurpunten en kansen

Schuurpunten/afwegingsvragen gaan over: water/bodem versus landbouw, water/bodem versus energie, water/bodem versus wonen & economie, landbouw versus energie, landbouw versus wonen/economie, enz. Met als randvoorwaarden de huidige gebruikswaarde, de toekomstwaarde en de belevingswaarde.

Met het afsluiten van de bestuursovereenkomst en de inzet van het Coördinatiebureau is er een kans die afwegingsvragen over de Provinciale grenzen van het Groene Hart heen op te pakken.

Beeld bij het ontwikkelperspectief

Perspectief Groene Hart 2040 actualiseren met de recent verschenen (ontwerpend) onderzoeken en de Biografie Groene Hart. Een integraal toekomstperspectief neerzetten, gedragen door de vier overheidslagen in het Groene Hart.

Mijlpalen

Belangrijke (reeds geplande) mijlpalen t/m juli '23:

- Bestuurlijk Platform Groene Hart (4 maal per jaar)
- Bestuurlijke oploop Groene Hart (digitaal; 2 maal per jaar)
- Maatschappelijk Groene Hart evenement (live; jaarlijks Q3)

Welke afspraken zijn al gemaakt en met wie en op welke tafels:

Er is een ondertekende Bestuursovereenkomst Groene Hart (d.d. 19 mei 2022).

Uitvoeringskracht

- REA: ruimtelijk economische analyse (BZK, onderhanden werk)
- RVO: inventarisatie t.b.v. werkgroep bodem-water-landgebruik (LNV, onderhanden werk)
- Kadaster: eigendomsposities Nieuwkoop stikstof (LNV, afgerond)
- Eigendom rijk in gehele GH is onbekend (behoefte)
- PBL; kennishuis gebiedsaanpak (behoefte)
- Budget: mogelijkheden inzet nieuwe Regio Deals, procesgeld voor uitvoering diverse analyses (o.m. ontwerpend onderzoek) om RIA voor te bereiden, handreiking of capaciteit

NOVEX-gebied Utrecht – Amersfoort

Ligging: grotendeels in provincie Utrecht en een stukje in provincie Gelderland (gemeenten Barneveld, Nijkerk)

Andere NOVEX-gebieden die deels overlappen

- Het Groene Hart
- Arnhem-Nijmegen-Foodvalley (gemeenten Barneveld en Nijkerk)
- Mogelijk Schiphol (inhoudelijke samenhang)

Bestuurlijke trekkers:

- **Trekkende bewindspersoon:** Minister voor VRO: Hugo de Jonge
- **Trekkende bestuurder vanuit de regio:** PM dient in de Programmaraad U Ned te worden besloten op basis van brief minister voor VRO. Voorstel voor dit NOVEX-gebied zou zijn: Huib van Essen (gedeputeerde provincie Utrecht) samen met Sharon Dijksma (burgemeester gemeente Utrecht), om ook relatie met Utrechttafel te leggen.

Fase waarin het NOVEX-gebied zich bevindt

Uitvoeringsfase

Achtergrondinformatie

Het aantal mensen dat woont, werkt en studeert in de Metropoolregio (regio's U16 en Amersfoort) stijgt harder dan waar dan ook in Nederland. Om die groei op te vangen, zijn er in 2040 circa 165.000 woningen nodig en locaties voor ruim 100.000 banen. Om antwoord te geven op de vraag hoe deze forse groei van wonen en werken op te vangen én hoe tegelijk bereikbaar, leefbaar en groen te blijven, zijn het Ontwikkelperspectief Utrecht Nabij (2020) en het Ontwikkelbeeld regio Amersfoort Centraal! (2021) opgesteld. Hiermee kan het motto van de Metropoolregio Utrecht – gezond leven in een stedelijke regio voor iedereen – bewaarheid worden. In november 2021 hebben Rijk en regionale partijen afgesproken dat beide documenten samen één verstedelijkingsstrategie op grond van de NOVI vormen. Partijen hebben zich aan deze verstedelijkingsstrategie gecommitteerd en gebruiken het als vertrekpunt voor nader onderzoek, uitwerking en doorwerking in eigen omgevingsbeleid. In de RO-brief van het kabinet (2022) is vervolgens aangegeven dat het verstedelijkingsgebied Utrecht-Amersfoort verder wordt ontwikkeld en voortaan de status van NOVEX-gebied heeft. Binnen het NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort liggen twee grootschalige NOVEX-woningbouwgebieden: Utrecht Groot Merwede en Spoor-/A1-zone Amersfoort.

Nabijheid is het leidende principe

Nabijheid is het leidende principe voor de toekomst van de Metropoolregio Utrecht. Nabijheid betekent dat nieuwe ontwikkelingen dáár komen, waar al veel mensen wonen of werken en waar het openbaar vervoer al goed geregeld is of kan worden. De komende 20 jaar wordt vooral binnenstedelijk bijgebouwd en in de buurt van nieuwe en bestaande ov-knooppunten: plekken waar bus, tram, trein, fiets en auto samenkomen. Nieuwe woningen en banen worden geconcentreerd:

- In de stad Utrecht bij ov-knooppunten in een U-vormig gebied van Zuilen en Leidsche Rijn Centrum via Westraven, Lunetten-Koningsweg en Utrecht Science Park naar Overvecht.
- In de stad Amersfoort bij ov-knooppunten Amersfoort Centraal, Amersfoort Schothorst en Vathorst Bovenduist.
- Rond grotere regionale ov-knooppunten, Regiopoorten De Bilt; Bilthoven; Breukelen; Bunnik; Houten; Vianen; Woerden; Zeist-Noord; Nijkerk en Barneveld.
- Daarnaast wordt ingezet op het borgen van de lokale vitaliteit van kleinere kernen.

Voor de grootschalige gebiedsontwikkelingen voor na 2030 in de 'Grote U' (Leidsche Rijn-Zuilen, A12 zone en Lunetten/Koningsweg-USP) zijn gebiedsonderzoeken gestart waarin deze gebieden nader worden uitgewerkt vanuit de brede opgave voor gezond stedelijk leven en de wisselwerking met de benodigde mobiliteitsmaatregelen. In 2022 worden afspraken te maken over de concrete invulling van deze gebieden en daarvoor benodigde maatregelen.

Groen Groeit Mee

De landschappelijke aantrekkelijkheid is dé troef van de Metropoolregio Utrecht. Verdere verstedelijking vereist dat het groen meegroeit. Daarbij wordt niet alleen gezorgd voor kwantitatieve groei (meer), maar ook voor een kwalitatieve sprong op elk schaalniveau (beter):

- Versterking structuren als waardevolle landschappen Groene Hart, Hollandse Waterlinies en Utrechtse Heuvelrug (grote schaal)
- Groene Parels (als Amelisweerd-Rhijnauwen) en Groene Vallei-lint (tussenschaal).
- Aanleg buurt- en wijkparken (kleine schaal).
- Ontwikkeling Groene Poorten (bereikbaarheid met OV).

Schaalsprong mobiliteit

Om in de toekomst de draaischijf in de nationale mobiliteitsnetwerken te blijven, en te blijven voldoen aan de gigantische en groeiende vraag naar woningen én banen is een schaalsprong in mobiliteit nodig. Inzet is om het mobiliteitssysteem samenhangend en multimodaal te maken: én fiets én openbaar vervoer én weg én beleid om mensen te motiveren de best passende modaliteit te kiezen.

Beschikbare documenten

- Ontwikkelperspectief 'Utrecht Nabij' (<https://www.programma-uned.nl/relevante+documenten/default.aspx>)
- Ontwikkelbeeld 'Regio Amersfoort Centraal!' (<https://www.denationaleomgevingsvisie.nl/publicaties/overige+publicaties+gerelateerd+aan+de+novi/handlerdownloadfiles.ashx?idnv=2103886>)
- Startbeslissing MIRT-verkenning OV en Wonen (<https://www.programma-uned.nl/relevante+documenten/default.aspx>)
- Kamerbrieven BO MIRT en BO Leefomgeving

Hoofdpogave

Prioriteit #1: Sterke bevolkings- en economische groei bijbenen

Het faciliteren van de hierboven geschetste mogelijkheden voor zowel woningen als werklocaties in samenhang met bereikbaarheid en groen/blauw dat meegroeit is een absolute prioriteit voor de Metropoolregio Utrecht omdat daarmee kan worden voorkomen dat een 'waterbed-effect' ontstaat; mensen en bedrijven gaan op andere plekken in de provincie Utrecht/ omliggende regio's op zoek naar ruimte voor wonen en werken. Hiermee komt potentieel de kwaliteit van zowel de sterke stedelijke én de groene landschappen onder druk te staan. De gevolgen voor de bereikbaarheid zijn enorm, en dat is niet alleen een zaak van de regio zelf, maar ook een nationaal belang. Want Utrecht is de draaischijf van Nederland, zowel voor de spoorlijnen als de snelwegen.

Prioriteit #2: Schaa sprong mobiliteit

Om in de toekomst de draaischijf in de nationale mobiliteitsnetwerken te blijven, en te blijven voldoen aan de gigantische en groeiende vraag naar banen én woningen zijn een schaa sprong in OV en fiets en een verbetering van de wegbereikbaarheid nodig. Alleen op die manier kunnen we groots ontwikkelen en voorzien in locaties om te wonen en te werken, met uitstraling naar de rest van Nederland. Alleen op die manier blijft de draaischijf functioneren als spil in het nationale netwerk, verlagen we de druk op de nationale woningmarkt en dragen we bij aan het economisch verdienvermogen. In essentie komt het erop neer dat het in de Metropoolregio Utrecht-Amersfoort ontbreekt aan een hoogwaardig regionaal OV-systeem dat past bij de schaal en de groei van de regio. Het huidige OV-systeem is te veel gericht op één hoofdknoop – Utrecht Centraal Station – die ook een belangrijke functie vervult in het nationale en internationale OV-netwerk. Hierdoor kan het OV-systeem de groei niet aan en is er onvoldoende een volwaardig alternatief voor de auto voor handen. Ondanks dat er (op meer stedelijk niveau) al een mobiliteitstransitie gaande is, is de regio nu en in de toekomst nog erg afhankelijk van de auto.

Prioriteit #3: Groen en landschap op zoek naar een nieuwe balans

Gegeven de toenemende stedelijkheid en de behoefte voor bestaande en nieuwe inwoners om te recreëren is er parallel aan de groei van stad en bedrijvigheid nood aan het versterken en uitbouwen van de groene landschappen.

Meekoppelende opgaven

In de hoofdopgave benoemen we voor deze regio een integrale Verstedelijkingsstrategie. Dan zijn de hoofdopgaven die voor de combi verstedelijking en bereikbaarheid, en gaan we in samenhang daarmee ook aan de slag met energie, klimaat en groen. Die zijn alleen niet zomaar meekoppelend, het gaat niet vanzelf, maar vragen ook echt om uitvoeringstrategie en investeringen.

Belangrijkste nationale programma's

Nadruk ligt op de eerste drie programma's.

Nationale Programma's	Bijdrage vanuit NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort
Programma Woningbouw	Woningbouw: realisatie van het beoogd aantal woningen voor deze regio (83.5000 woningen tot en met 2030 (bod provincie Utrecht voor aandeel in de nationale woningbouwopgave, dus inclusief Utrechtse gedeelte Foodvalley) en ambitie 165.000 woningen tot en met 2040).
Programma Werklocaties, ruimte voor economische activiteit	Werklocaties: realisatie van voldoende ruimte voor werken (incl. verdeling in verschillende typen) in deze regio, dit vraagt nog nadere uitwerking in samenhang met het programma werklocaties maar is eerste stap in gezet in de strategie) (100.000 arbeidsplaatsen tot en met 2040).
MIRT	MIRT: deze regio is tegelijkertijd Verstedelijkingsstrategie en Gebiedsgericht bereikbaarheidsprogramma MIRT, dus zijn en worden ook afspraken gemaakt over de bereikbaarheidsmaatregelen incl investeringen daarin. O.a. lopende MIRT-verkenning OV en Wonen.
Programma Water en bodem sturend	Plannen van de Verstedelijkingslocaties mede afgewogen op basis van het water- en bodemsysteem. N.a.v. de uitspraken in het Programma Water en Bodem Sturend wordt een check gedaan op de verstedelijkingslocaties na 2030. In het kader van het bod van de provincie Utrecht voor aandeel in de nationale woningbouwopgave tot en met 2030 is al een check gedaan.
Programma Gezonde en groene leefomgeving	Uitgangspunt van de Verstedelijkingsstrategie is een groene en gezonde leefomgeving. Uitvoering van de strategie zal dus ook maatregelen bevatten die hieraan bij zullen dragen. O.a. groene structuren in de stad en maatregelen voor het verminderen van gezondheidseffecten bij verstedelijking rond infrastructuur.

Ontwikkelprijncipes

Utrecht Nabij:

1. Concentreer nieuwe woningen en banen in het stedelijk kerngebied (de stad Utrecht, Maarssen, Nieuwegein en IJsselstein) en rond grotere regionale ov-knooppunten.
2. Investeer in stedelijk groen en maak landschappen beter bereikbaar en toegankelijk. Zorg niet alleen voor kwantitatieve groei (meer), maar ook voor een kwalitatieve sprong op elk schaalniveau (beter).
3. Intensiveer woon- en werklocaties in binnenstedelijke tussengebieden. Rond de Utrechtse binnenstad ligt een U-vormig gebied (van Lage Weide via de A12-zone tot Overvecht) waar veel verdichtingskansen liggen: de Grote U.
4. Ontwikkel complementaire Metropoolpoorten in de Grote U, hoogstedelijke centra met een attractief woon- en werkklimaat.
5. Focus op het versterken van economische clusters met het zwaartepunt in de Grote U: onderzoek en innovatie (USP), maakindustrie en circulaire economie (Lage Weide), kantoren (Leidsche Rijn en Lunetten), regionale distributie en logistiek (Liesbosch en Laagraven).
6. Organiseer slimme, gezonde en veilige mobiliteit met voldoende alternatieven. Dus meer wandel- en fietspaden, openbaar vervoer, stadsdistributie en digitaal werken.

7. Maak het mobiliteitssysteem samenhangend en multimodaal, zet in op alles: én fiets én openbaar vervoer én weg én beleid om mensen te motiveren de best passende modaliteit te kiezen. Zowel op lokaal, regionaal als nationaal niveau.

Regio Amersfoort Centraal!

1. Robuust maken unieke landschappelijke structuren voor de leefkwaliteit.
2. Combineren en prioriteren van ruimtevragers in buitengebied om lokale vitaliteit te waarborgen.
3. Wonen en werken in focusgebieden rondom bestaande knopen (Amersfoort Centraal, Amersfoort Schothorst, Barneveld en Nijkerk).
4. Aanjagen nationale betekenis van regio met unieke economische clusters (Earth & Sustainability, Lifesciences & Health en Agrifood).
5. Inzetten op gezonde mobiliteit als volwaardig keuze-alternatief.
6. Integraal aanpakken bereikbaarheid op multimodale corridors (A1, A12, A27).

Ruimtelijke schuurpunten en kansen

Er wordt toegewerkt naar realisatie van woningbouw- en werklocaties in samenhang met de daarvoor benodigde bereikbaarheidsinvesteringen, in regionale en nationale netwerken. Er komen dus keuzes aan over maatregelen voor en investeringen in de mobiliteitsnetwerken. De groei van de Metropoolregio Utrecht en de bereikbaarheidsopgave die dat oplevert hangt samen met de functie van Utrecht als nationale draaischijf in het mobiliteitsnetwerk, voor weg en OV. Daarnaast wordt in samenhang, door 'Groen Groeit Mee' ook gewerkt aan de uitwerking van de groene opgave in en om de stad. In het BOMIRT 2022 zijn keuzes gemaakt over de benodigde maatregelen tot 2030 en financiële reserveringen daarvoor. En is besloten tot nadere uitwerking van de langere termijn opgave, met name de grootschalige ontwikkeling in Utrecht Zuidwest (A12-zone en doorontwikkeling naar Rijnenburg) in relatie tot de benodigde ingrepen in de nationale en regionale netwerken. Nog meer onbekend aandachtspunt is de relatie met de energienetwerken: de knelpunten op de netwerken, de noodzaak tot uitbreiding van die netwerken en relatie met de fasering van de verstedelijkingslocaties.

Beeld bij het ontwikkelperspectief

Het Ontwikkelperspectief Utrecht Nabij en Ontwikkelbeeld Regio Amersfoort Centraal! 2030-2040 zijn vastgesteld door Rijk en Regio. Er wordt nu gewerkt aan de uitvoering waar dat al mogelijk is en nadere uitwerking waar dat nog noodzakelijk is.

Mijlpalen

Belangrijke (reeds geplande) mijlpalen t/m juli '23

- PM Hier wordt nu aan gewerkt door Rijk en Regio, dat kunnen we benutten voor het invullen van dit onderdeel.
- Op het BO MIRT najaar 2022 zijn de volgende afspraken gemaakt: PM.
- Op het BO Leefomgeving 2023 worden de volgende afspraken voorzien: PM
- Op het BO MIRT 2023 worden de volgende afspraken voorzien: PM

Welke afspraken zijn al gemaakt en met wie en op welke tafels

Veel afspraken al gemaakt, op BO MIRT en BO Leefomgeving, over vaststellen en eerste stappen in uitvoering van de strategie.

Uitvoeringskracht

Interessant is gezamenlijk inzicht krijgen in bijdrage van Rijksvastgoed aan uitvoering van de verstedelijkingsstrategie: met grond en vastgoed. Prorail en Rijkswaterstaat zijn al onderdeel van het programmateam en dus betrokken bij de uitvoering.

Aandachtspunten

Nadere integrale uitwerking: hoe gaan we om met uitvoering van de strategie voor groen in en om de stad, hoe kunnen we de benodigde verzwaren van het energienetwerk i.s.m. de verstedelijkingsstrategie nader uitwerken. Inzicht in benodigde maatregelen voor klimaatadaptatieve ontwikkeling van de locaties. En vooral ook op welke manier we als Rijk hieraan

kunnen bijdragen (inclusief investeringen breder dan alleen bereikbaarheid). En wat voor bijdrage vanuit de regio. Er wordt ook gewerkt aan de potentie van meer programmatische bekostiging.

NOVEX-gebied Arnhem – Nijmegen Foodvalley (ANF)

Ligging: in provincies Gelderland en Utrecht

Andere NOVEX-gebieden die deels overlappen

- Utrecht-Amersfoort

Bestuurlijke trekkers:

- **Trekkende bewindspersoon:** Minister voor Nens: Christianne van der Wal-Zeggelink
- **Trekkende bestuurder vanuit de regio:** Carol van Eert, burgemeester gemeente Rheden, voorzitter Bestuurlijk kernteam Verstedelijkingsstrategie ANF en Peter Kerris, gedeputeerde voor o.a. wonen, onderwijs en arbeidsmarkt, ruimtelijke ordening, klimaatadaptatie, bedrijventerreinen, Provincie Gelderland

Fase waarin het NOVEX-gebied zich bevindt

Op het BO Verstedelijking eind 2021 hebben Rijk en regio afgesproken het verstedelijkingsconcept 'Meer landschap, meer stad', met de doorontwikkeling van de polycentrische kernen (Arnhem, Nijmegen en Foodvalley) vanuit het groene landschappelijke raamwerk, te hanteren als basis voor de verdere uitwerking van de verstedelijkingsstrategie en het verstedelijkingsakkoord. Het Verstedelijkingsconcept Arnhem Nijmegen Foodvalley (het Deel I) werd eind 2021 door alle gemeenteraden en staten vastgesteld. Voor acht deelgebieden zijn gebiedsuitwerkingen gemaakt waarin de opgaven voor de vier bouwstenen (leefomgeving, mobiliteit, economie en wonen) in samenhang met elkaar zijn geformuleerd. Deze 'onderzoeksagenda' is vastgesteld door de raden en staten van alle betrokken gemeenten en provincies.

Op het BO MIRT 2022 (10 november) is het streven een verstedelijkingsakkoord te sluiten met afspraken over de samenwerking binnen het NOVEX-gebied en eerste afspraken over de te nemen maatregelen ten behoeve van de uitvoering van de strategie. In het NOVEX-gebied zullen naast de verstedelijkingsopgaven ook de opgaven in het landelijke gebied van Arnhem Nijmegen Foodvalley meer in samenhang worden gezien. Op dit moment lopen de gesprekken hoe we dit precies gaan doen.

Achtergrondinformatie

Voor dit gebied is de strategie 'Meer landschap, meer stad' opgesteld, gericht op realisatie van 100.000 woningen tot 2040 en bijbehorende arbeidsplaatsen tot 2040. In deze strategie is natuurontwikkeling een belangrijk onderdeel. Voor delen van dit gebied ligt er ook een belangrijke opgave als het gaat om natuurversterking en landbouwtransitie.

Voor deze regio is het Verstedelijkingsconcept 'Meer landschap, meer stad' afgerond. In de regio's is plaats voor 100.000 woningen, de sleutelgebieden in deze regio zijn Spoorzone Arnhem-Oost, Nijmegen-West en Foodvalley-Zuid. De woningbouwopgave zal worden ingezet om het karakter en de kwaliteit van de Groene Metropool (natuur, klimaat, gezondheid en economie) te vergroten. De verstedelijkingsstrategie wordt in samenwerking tussen Rijk en regio's verder uitgewerkt om te komen tot uitvoeringsafspraken.

Onder andere voor het programmeren van nieuwe woningen bij voorkeur binnen bestaand stedelijk gebied nabij (H)OV-knopen en met versterking van groenblauwe structuren. Ook is de inzet om leefomgevingen te maken met een menging van functies (wonen/werken/voorzieningen) en voldoende groen (zoals recreatieve uitloopgebieden, sportvelden, natuur en hydrologische buffers). Tussen de gebouwde gebieden wordt in totaal zo'n 5.000 hectare buitengebied toegankelijk wordt voor medegebruik (recreatie) en er blijft een groene bufferzone tussen de kernen. De verstedelijkingsstrategie wordt in samenwerking tussen Rijk en regio's verder uitgewerkt om te komen tot uitvoeringsafspraken.

Beschikbare documenten

- <https://www.denationaleomgevingsvisie.nl/publicaties/overige+publicaties+gerelateerd+aan+d+e+novi/handlerdownloadfiles.ashx?idnv=2103884>

Hoofdoggave

De opgave voor 100.000 woningen (waarvan een groot deel in het betaalbare segment) wordt integraal opgepakt met de bijbehorende en deels randvoorwaardelijke opgaven voor werklocaties, bereikbaarheid, recreatie, klimaat en water, energietransitie, landbouw, stikstof, leefbaarheid, natuur en landschap. Het gaat om 40.000 woningen in de Foodvalley en 60.000 woningen in de Groene Metropoolregio (GMR). De opgave die voorligt is hoe de groei zo opgevangen kan worden, dat de groenblauwe kwaliteit van de regio versterkt wordt. De regio heeft zichzelf als doel gesteld om de groei van woningen en bijbehorende banen zo vorm te geven dat het meerwaarde oplevert voor alle inwoners.

Meekoppelende opgaven

Behouden en ontwikkelen unieke kwaliteiten van onder andere Unesco werelderfgoed (Limes) en andere historische linies, zoals de IJssellinie, de Grebbelinie en de Operatie Market Garden. Voldoende ruimte voor het landschap, opgaven in natuurbehoud/herstel (Natura 2000 gebieden), recreatie, landbouwtransitie. Tussen de bebouwde gebieden maken we 5.000 hectare buitengebied toegankelijk voor medegebruik: recreatief, aantrekkelijk en toegankelijk.

Belangrijkste nationale programma's

Nationale Programma's	Bijdrage vanuit NOVEX-gebied ANF
Programma Water en bodem sturend	Programma is nog onduidelijk (in het najaar volgt brief). In verstedelijkingsconcept zijn ontwerpprincipes vastgesteld: <ul style="list-style-type: none"> • De laagste en natste delen houden we zoveel mogelijk vrij van nieuwe bebouwing. We bouwen er niet, maar deze gebieden zijn wel een belangrijk onderdeel van ons integrale ruimtelijk ontwerp. • De hogere delen in het landschap bieden de beste ondergrond voor verstedelijking. Dit zijn bijvoorbeeld de flanken van stuwwallen (uitgezonderd de droogdalen). In de vallei en het rivierengebied zijn oeverwallen, dekzandruggen en rivierduinen relatief geschikte locaties. Al deze locaties vragen om een zorgvuldig ontwerp, rekening houdend met landschap en bestaande functies die niet zomaar kunnen wijken. • We houden bij het ruimtelijk ontwerp van verstedelijking rekening met beperkingen in bodemgebruik dicht bij de (toekomstige) drinkwaterwinning en vice versa.
NPLG	NPLG zal een grote impact hebben op de regio ANF, dus ook op de verstedelijkingsopgaven (bv. in relatie tot de opgaven leefomgeving). Hoe en wat is nog niet precies duidelijk. In het NOVEX-gebied zal de samenhang sterker worden tussen verstedelijking & NPLG.
Agenda Natuurinclusief	In het verstedelijkingsconcept is afgesproken om standaard een vast aantal m2 uitloopgebied per nieuwe woning toe te voegen in de vorm van nieuwe groen en/of landschap. Een rekensom geeft aan dat dat in theorie om zo'n 5.000 hectare in de Groene Metropool gaat.
Programma Woningbouw (en Verkenning versterken verstedelijkingsopgave zuid, oost en noord Nederland)	100.000 woningen tot 2040 in de gehele regio, waarvan 40.000 in Foodvalley (27.500 in Foodvalley Zuid en 12.500 in Foodvalley Noord) en 60.000 woningen in Arnhem-Nijmegen. Verkenning Versterken verstedelijkingsopgaven Zuid, Oost en Noord-Nederland is nog onbekend.
MIRT	Er lopen een aantal trajecten in het MIRT: verkenning A50 Ewijk-Bankhoef-Paalgraven & Corridor Nijmegen-Eindhoven; studie A1/A30 Barneveld; PHS Ede, PHS Nijmegen, Nijmegen omarmt de Waal (Waalfront), A12/A15 Ressen-Oudbroeken (ViA15), Regio Expres, Corridor studie A12 Utrecht-Arnhem-Duitse grens.

	Mobiliteitsfonds t.b.v woningbouwlocaties (versnellingslocaties en grootschalige woningbouwlocaties) op het BO MIRT najaar 2022. Voor de versnellingslocaties op het BO Leefomgeving 2022 zijn toegekend: Arnhem Zuid Centrum (930 woningen); Arnhem Spoorzone Arnhem-Oost (500 woningen); Nijmegen Kanaalzone-zuid Dukenburg (1200 woningen), Nijmegen Stationsgebied (2.500 woningen), Nijmegen Kanaalzone-Zuid Winkelsteeg (2200 woningen). Voor de volgende ronde mogelijk Wageningen de Dreijen (572 woningen).
Nationaal Programma RES	RES regio Foodvalley en RES regio Arnhem Nijmegen
Programma Werklocaties, ruimte voor economische activiteit	Foodvalley en Arnhem Nijmegen doen onderzoek naar het Werk van de Toekomst (verwacht gereed najaar 2022) en zijn met EZK in gesprek om ook een koppeling te leggen met het Programma werklocaties.
Programma Integraal Riviermanagement	We verkennen de mogelijkheden om in het kader van Programmatische aanpak Grote Wateren (PAGW) te komen tot een robuuste en toekomstbestendige riviernatuur in de Gelderse Poort. We doen dit in het kader van de pre-verkenning, die Rijkswaterstaat, Staatsbosbeheer, de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland en de provincie Gelderland uitvoeren, die tevens een IRM-pilot is. pm
Deltaprogramma	We onderzoeken samen de mogelijkheden om koppelingen aan te brengen in de investeringen in het kader van nationale, provinciale, regionale en gemeentelijke programma's waarbij wordt geïnvesteerd in een toekomstbestendig landelijk gebied en de beoogde ontwikkeling van landschappen in de regio. Daarbij kijken wij onder andere naar de koppelkansen tussen investeringen in het kader van het Deltaprogramma, het Programma Integraal Rivierenmanagement en het Programma Hoogwaterbescherming enerzijds en investeringen in landschappelijke ontwikkelingen anderzijds.

Wat de impact van de eerste drie programma's gaat zijn is nog onduidelijk.

Ontwikkelprijncipes

In het verstedelijkingsconcept zijn ontwerpprijncipes afgesproken per bouwsteen: leefomgeving, mobiliteit, economie en wonen. Een aantal van de ontwerpprijncipes worden hierboven genoemd. Een paar ontwerpprijncipes uitgelicht.

Voor de bouwsteen leefomgeving

- De laagste en natste delen houden we zoveel mogelijk vrij van nieuwe bebouwing. We bouwen er niet, maar deze gebieden zijn wel een belangrijk onderdeel van ons integrale ruimtelijk ontwerp.
- De hogere delen in het landschap bieden de beste ondergrond voor verstedelijking. Dit zijn bijvoorbeeld de flanken van stuwwallen (uitgezonderd de droogdalen). In de vallei en het rivierengebied zijn oeverwallen, dekzandruggen en rivierduinen relatief geschikte locaties. Al deze locaties vragen om een zorgvuldig ontwerp, rekening houdend met landschap en bestaande functies die niet zomaar kunnen wijken.
- We houden bij het ruimtelijk ontwerp van verstedelijking rekening met beperkingen in bodemgebruik dicht bij de (toekomstige) drinkwaterwinning en vice versa.

Voor de bouwsteen mobiliteit

- Nieuwe woningen worden eerst binnen bestaand stedelijk gebied gebouwd, vervolgens aan de randen van steden en dorpen, nog steeds binnen bebouwd gebied. Daarna binnen of direct aan het bestaand bebouwd gebied binnen stedelijke agglomeraties/dorpen.
- Nieuwe woningen worden zoveel mogelijk geprogrammeerd nabij (H)OV (trein en bus) en/of in verbinding met nabijgelegen (regionale/snel-)fietspaden, waarbij in de eerste plaats de bestaande capaciteit wordt benut en knooppuntvorming wordt gestimuleerd. Daarna pas wordt

gekeken naar mogelijkheden voor aanpassingen en als laatste naar de aanleg van nieuwe infrastructuur.

Voor de bouwsteen economie:

- We zetten in op de versterking van kennisclusters en werklocaties die goed met elkaar zijn verbonden.
- Daar waar mogelijk verdichten, intensiveren en verduurzamen we bestaande werkgebieden en bedrijventerreinen die een excellente bereikbaarheid via OV (internationaal en regionaal) hebben.

Voor de bouwsteen wonen

- We bieden een diversiteit aan woonmilieus, aanvullend op de bestaande voorraad;
- We realiseren nieuwe woningbouw volgens de eisen die de transitie naar een duurzame woningvoorraad stelt ten aanzien van isolatie en een aardgasvrije energievoorziening;

Al de ontwerpprincipes zijn te vinden in het concept Verstedelijkingsstrategie

(<https://www.denationaleomgevingsvisie.nl/publicaties/overige+publicaties+gerelateerd+aan+de+novi/handlerdownloadfiles.ashx?idnv=2103884>). Over de vier bouwstenen maken we in het Verstedelijkingsakkoord nadere afspraken. De ontwerpprincipes en de verstedelijkingsafspraken zijn uitgangspunten voor de ruimtelijke puzzel. Op dit moment wordt ook het groen-blauwe raamwerk voor de regio ANF uitgewerkt.

Ruimtelijke schuurpunten en kansen

Toekomstige schuurpunten: stikstof (in relatie tot wonen/werken/bereikbaarheid), met name in Arnhem speelt dit (qua stikstofruimte) en in de Foodvalley (veel intensieve landbouw). Programma water en bodem in relatie tot een aantal woningbouwlocaties (denk aan de omgeving rondom station Veenedaal-de Klomp) waarbij uitgangspunten 'niet bouwen in laaggelegen gebied' en 'bouwen rondom ov-knooppunten' botsen. Toekomstig schuurpunt: bereikbaarheid i.r.t. woningbouwontwikkeling, de bouw van woon en werklocaties (toename van inwoners en woon-werkverkeer) betekent wat voor het mobiliteitssysteem (zie ook de Mobiliteitsanalyse uitgevoerd door MUConsult 2022). De mobiliteit neemt toe, zeker op de al bestaande knelpunten. En niet alleen voor het hoofdwegennet, zeker ook de mobiliteit in de stedelijke gebieden als Arnhem, Nijmegen en Foodvalley-Zuid. Ook neemt bij toepassing van de ontwerpprincipes de groei van de fiets en het OV sterk toe, waarvoor eveneens capaciteitsuitbreiding nodig is. Vooral op locaties waar nu al sprake is van een capaciteitsknelpunt, voornamelijk het stedelijk gebied.

Het NOVEX-gebied heeft de ambitie om hier door middel van gebiedsprogramma's (uitvoeringsagenda's per deelgebied) en in het verstedelijkingsprogramma (uitvoeringsagenda voor het gehele NOVEX gebied)aan te gaan werken.

Beeld bij het ontwikkelperspectief

Voor de verstedelijkingsopgaven is de verstedelijkingsstrategie opgesteld. Deze strategie is het ontwikkelperspectief wat nog op enkele onderdelen een aanscherping of aanpassing vergt om de vertaalslag vanuit (nieuwe en/of aangescherpte) nationale programma's mee te kunnen nemen. Dit vraagt mogelijk om een aanvulling op de huidige strategie (niet om een aanpassing van) en een verdere uitwerking in de deelgebieden; in de gebiedsprogramma's die worden opgezet komend jaar.M.b.t. de samenhang met de landelijke opgaven in het NOVEX-gebied zal richting voorjaar 2023 nog het een en ander uitgewerkt worden.

Mijlpalen

Belangrijke (reeds geplande) mijlpalen t/m juli '23

- BO MIRT 10 november 2022 (tekenen akkoord)
- BO Leefomgeving 2023

Welke afspraken zijn al gemaakt en met wie en op welke tafels

- Vaststellen verstedelijkingsconcept op het BO MIRT 2021.
- Versnellingsafspraken 1e tranche (BOL 2022).
- Woondeal Arnhem Nijmegen (2019).

Uitvoeringskracht

Nader te bepalen.

Aandachtspunten

- Samenhang met het NPLG. Vanuit verstedelijkingsstrategie wordt er gewerkt aan uitvoeringsprogramma (met bijbehorende investeringsagenda). Dit wordt het verstedelijkingsprogramma genoemd.
- Aandachtspunt is de samenhang met het NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort.

NOVEX-gebied North Sea Port District

Ligging: in de provincies Zeeland en Oost-Vlaanderen (België)

Andere NOVEX-gebieden die deels overlappen:

- Geen overlap met andere NOVEX-gebieden.

Bestuurlijke trekkers:

- **Trekkende bewindspersoon:** Minister voor KenE: Rob Jetten
- **Trekkende bestuurder vanuit de regio:** Dick van der Velde, BGTS-North Sea Port District bestuur (bestaat uit de burgemeesters, schepenen en gedeputeerden)

Fase waarin het NOVEX-gebied zich bevindt

Vorbereidende fase uitvoeringsagenda.

Achtergrondinformatie

In dit gebied gaat het om de verduurzaming van het havenindustriële complex Gent – Terneuzen – Vlissingen. Dit moet gebeuren in combinatie met een bereikbaarheidsopgave en het feit dat deze regio met bevolkingsdaling te kampen heeft. Daarnaast moeten oplossingen gevonden worden in een grensoverschrijdende context.

Het North Sea Port District is een grensoverschrijdende economische groeiregio in Zeeland en Oost-Vlaanderen. Er ligt een sterke Europese haven met een grensoverschrijdend industriecluster van wereldspelers. In het gebied spelen grote grensoverschrijdende opgaven in energietransitie, circulaire economie, mobiliteit, logistiek & transport en leefbaarheid. Het gebied kent een precaire balans tussen economische groei, woonkwaliteit en leefbaarheid, natuur en water. De grensoverschrijdende kansen en belemmeringen vragen verdergaande duurzame eenwording.

De regionale overheden hebben zich verenigd in een Benelux Gemeenschap voor Territoriale Samenwerking (BGTS) North Sea Port District. Gezamenlijk hebben zij een regionaal ontwikkelkader en een werkagenda opgesteld.

Het NOVEX-gebied richt zich op de rol van het gebied in relatie tot de nationale opgaven en is complementair en ondersteunend aan de regionale werkagenda. Het NOVEX-gebied zet in op vijf gebiedsdoelen:

- Duurzame energie en circulariteit;
- Corridors, verbindingen en toegankelijkheid;
- Huisvesting, arbeidsmarkt en opleidingen;
- Aantrekkelijk leeflandschap;
- Versterken (grensoverschrijdende) governance.

Beschikbare documenten

- Plan van Aanpak / [Werkplan 2022-2023](#)
- Werkagenda North Sea Port District

Hoofdoopgave

1. Duurzame energie en circulariteit

De energietransitie en de circulaire economie in Nederland en Vlaanderen versterken door de sterke positie van het District uit te bouwen in de combinatie van: Besparen en uitwisselen van reststromen, energie, warmte en zoet water; Duurzame productie van waterstof; Aanlanding en onderhoud van wind op zee; Ontwikkeling naar CO₂-neutrale productieprocessen (en transport) inclusief duurzame elektrificatie van de industrie. Dit wordt bereikt door als één overheid, Nederlandse en Vlaamse gemeenten, provincies en departementen, met North Sea Port en bedrijfsleven richting te geven, door te pakken en te investeren op:

- Een passende en tijdige hoofdinfrastructuur, oftewel een backbone met 380kV, buisleidingen en opslag voor CO₂, waterstof, restgassen, warmte-uitwisseling en overige benodigde verbindingen voor energietransitie en circulariteit;
- Afgestemd op de duurzame haven-industriële ontwikkeling en bijbehorende energievraag en richtinggevend voor toekomstig vestigingsbeleid (havenecosysteem);

- Rekening houdend met de binationale ligging die soms extra inspanningen vergt om een gelijke uitgangspositie te creëren met andere regio's;
- Goed ingepast in de omgeving en passend binnen het natuur- en stikstofbeleid;
- Daarvoor grensoverschrijdende regelruimte en samenwerking organiseren.

2. Corridors, verbindingen en toegankelijkheid

De ligging aan internationale goederencorridors en de groeisprong in de bereikbaarheid via water (zeesluis Terneuzen, Seine-Schelde verbinding naar Parijs) benutten en uitbouwen door het goederenvervoer (weg, water en spoor) grensoverschrijdend, multimodaal en digitaal te versterken, lokaal te vertakken en in te passen en de integratie van wonen en werken in het District versnellen door de duurzame personenmobiliteit te versterken in de vorm van betere fietsverbindingen en grensoverschrijdend openbaar vervoer (inclusief personentrein en vormen van autonoom personenvervoer). Dit wordt bereikt door als één overheid, Nederlandse en Vlaamse gemeenten, provincies en departementen, met North Sea Port, bedrijfsleven en vervoerspartners richting te geven, door te pakken en te investeren op:

- Ontbrekende schakels goederenspoor (Gent-Terneuzen, VeZaboog);
- Een toekomstbestendig en veilig goederenvervoersysteem (veiligheid scheepvaart (in relatie tot toekomstige groei vaarbewegingen) optimaliseren logistieke stromen (o.a. Goederenvervoercorridor Zuid), digitalisering, havenveiligheid, smart logistics & mobility (o.a. autonoom rijden en varen), corridorknopen met vrachtwagenhubs);
- Goede inpassing en beperken omgevingsoverlast van goederenvervoer (o.a. walstroom, externe veiligheid en geluid, (fijn)stof- en geuroverlast, vrachtwagenparkeren);
- Grensoverschrijdend openbaar vervoer (mobihubs en hoppinpunten (VL)/Mobility as a Service (NL en VL), (water)bus, personentrein) en fietsverbindingen;
- Het versterken van de verbinding onder (of over) de Westerschelde;
- Grensoverschrijdende regelruimte en samenwerking te organiseren, incl. Natuurwetgeving (o.a. Natura 2000 en stikstofaanpak) als belangrijke randvoorwaarde voor havenuitbreiding en infrastructuur.

3. Aantrekkelijk leef en woonlandschap

Natuur, zoetwater, landschap, recreatie, wonen en leven, erfgoed klimaatadaptief versterken als basis voor een goede en kernversterkende woon- en leefomgeving van bestaande en toekomstige inwoners en werknemers, en als tegenhanger voor een intensievere benutting van het havengebied. Daarnaast blijvend en grensoverschrijdend sturen op een zoetwaterstrategie die de ecologisch-landschappelijke én de economische belangen dient.

Dit wordt bereikt door als één overheid, Nederlandse en Vlaamse gemeenten, provincies en departementen, met maatschappelijke partners (o.a. natuurbeheerders), kennisinstellingen, bedrijfsleven en burgers richting te geven, door te pakken en te investeren op het verbeteren, transformeren en verduurzamen van het woningaanbod (kwalitatief en kwantitatief) in grote delen van het gebied, en een robuuste structuur van natuur, water en recreatie met behoud van de eigen identiteit en het karakteristiek landschap en erfgoed. Waarbij natuurversterking ook helpt als onderdeel van de stikstofaanpak.

Meekoppelende opgaven

1. Huisvesting, arbeidsmarkt en opleidingen

Het District ontwikkelen tot één complementair woon-, leef- en werkgebied zodat de diverse deelgebieden elkaar grens- en Westerschelde overschrijdend versterken wat betreft woon- en leefkwaliteit, onderwijs, kennisontwikkeling en arbeidsmarkt.

Dit wordt bereikt door als één overheid, Nederlandse en Vlaamse gemeenten, provincies en departementen, met North Sea Port, bedrijfsleven en vervoerspartners richting te geven, door te pakken en te investeren op het verbeteren van de woon- en leefkwaliteit gericht op:

- Een bereikbaar, complementair en afgestemd voorzieningenaanbod;
- Het verminderen en voorkomen van hinder o.a. vanwege haven en infra-uitbreiding;
- Doorpakken en investeren op het verbeteren, transformeren en verduurzamen van het woningaanbod (kwalitatief en kwantitatief) in grote delen van het gebied;
- Realisatie van aantrekkelijke centra (prioriteit voor Terneuzen, Zelzate en Vlissingen als verbindende schakel in het district met ondermaats centrum);

- Woning- en voorzieningenaanbod niet alleen op de eigen behoefte, maar ook op de (toekomstige) arbeidsmarktbehoefte (inclusief internationale werknemers) en op de behoefte in de rest van het District (groeiregio Gent) afgestemd, in samenhang met een passende personenmobiliteit (o.a. OV-verbindingen, zoals de treinverbinding tussen Gent en Terneuzen (L204)).
- Arbeidsvraag en –aanbod, onderwijs, kennisontwikkeling (inclusief broedplaatsen) grens- en Westerschelde overschrijdend verbinden.

2. Versterken governance tussen regio en centrale overheden

Het NOVEX-gebied North Sea Port District beoogt de Nederlandse en Vlaamse vakdepartementen waar nodig te betrekken bij een voortvarende aanpak van de omvangrijke opgaven in het North Sea Port District.

Daarom is een randvoorwaardelijk doel het organiseren van een governance zodat de Nederlandse en Vlaamse vakdepartementen langjarig participeren in de gebiedsgerichte aanpak van het North Sea Port District. Betrokken vakdepartementen zijn in ieder geval: de Nederlandse ministeries van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Economische Zaken en Klimaat, Infrastructuur en Waterstaat, Landbouw, Natuur en Visserij en Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en de Vlaamse departementen van Omgeving, Mobiliteit en Openbare Werken en Economie, Wetenschap en Innovatie.

Belangrijkste Nationale Programma's

Nationale Programma's	Bijdrage vanuit NOVEX-gebied NSPD
Programma Energie Hoofdinfrastructuur (PEH)	project 380 kV Zeeuws-Vlaanderen; aanlanding Wind op Zee; energietransitie industrie; waterstof
Programma Mooi Nederland	Versterken landschappelijke kwaliteit naast industrie- en havenontwikkeling
Nationaal programma Industriële Clusters (PiDi)	Haven- en industrieontwikkeling in een grensoverschrijdende context.
Water en bodem sturend	Ruimtelijke ontwikkeling afstemmen op ondergrond en de landschappelijke structuur
Programma gezonde en groene leefomgeving	Leefkwaliteit verbeteren en vergroenen van woon- en werkomgeving
Deltaprogramma Zoetwater	Vergroten van beschikbaarheid van zoetwater voor landbouw en industrie; tegengaan van verzilting
Programma Woningbouw	Vergroten en verbeteren van bestaande woningvoorraad; afstemmen van grensoverschrijdende verstedelijkingsvraagstukken
NPLG	Versterken van natuur- en landbouwstructuur binnen het NSPD.
MIRT	Grensoverschrijdende infrastructuur, inclusief toekomstige verbinding goederenspoor Rail Gent Terneuzen (groeifonds)
Nationaal programma regionale energiestrategieën	Smart Delta Resources; grensoverschrijdend, uitwisselen van restwarmte

Bovengenoemde lijst is niet uitputtend maar geeft slechts de belangrijkste programma's aan.

Ontwikkelprijncipes

Klimaatneutraal en leefbaar district in 2050 in grensoverschrijdende context. Versterken van grensoverschrijdend vestigingsklimaat en duurzame/toekomstgerichte economie.

Ruimtelijke schuurpunten en kansen

Transitieopgaven m.b.t. infra en energie hebben grote impact op kwaliteit van leven. Samenhang hiertussen is van belang. Grensoverschrijdende context zorgt ook voor belemmeringen (ook kansen).

Beeld bij het ontwikkelperspectief

Plan van Aanpak en werkagenda schetsen een toekomstperspectief, maar zijn nog beperkt gericht op uitvoering. Investeringsagenda moet nog worden opgesteld.

Mijlpalen

Belangrijke (reeds geplande) mijlpalen t/m juli '23:

15 november 2022 zijn de ruimtelijke claims in beeld gebracht binnen het Footprint NSPD project door Posad Maxwan en in samenwerking met alle betrokken overheden en andere partijen zoals North Sea Port.

Welke afspraken zijn al gemaakt en met wie en op welke tafels:

BGTS NSPD (samenwerkingsverband). Steun is uitgesproken door Minister-President van Vlaanderen, Jambon. Er is een voorstel voor governance tussen rijk- regio voorgesteld.

Uitvoeringskracht

Er is behoefte aan grensstatistieken, grensoverschrijdende samenwerking, subsidie, financieringsstromen, INTERREG, uitvoeringskracht. Ondersteuning om te komen tot regionale uitvoeringsagenda en investeringsagenda. Rijksinzet vanuit IenW, EZK, BZK, LNV, OCW, VWS.

Aandachtspunten

Dit NOVEX-gebied werkt in een andere context vanwege de grensoverschrijdende samenwerking met Vlaamse overheden. Beleid wordt nu gemaakt tot aan de grens maar dit NOVEX-gebied is grensoverschrijdend. In België is de governance anders ingericht en zijn de verantwoordelijkheden van de verschillende overheidslagen anders dan in Nederland. Daarbij heb je te maken met gemeenten, waaronder de stad Gent, provincie, de Vlaamse overheid en zelfs de federale overheid.

NOVEX-gebied Stedelijk Brabant

Ligging: provincie Noord-Brabant

Andere NOVEX-gebieden die deels overlappen

- De Peel

Bestuurlijke trekkers:

- **Trekkende bewindspersoon:** Minister voor VRO: Hugo de Jonge.
- **Trekkende bestuurder vanuit de regio:** Gedeputeerde Erik Ronnes (Provincie Noord-Brabant), in samenwerking met wethouder Stijn Steenbakkers (Eindhoven) en wethouder Bas van den Pol (wethouder, voorzitter stuurgroep NOVEX Stedelijk Brabant).

Fase waarin het NOVEX-gebied zich bevindt

Focus op vaststellen ontwikkelperspectief en uitvoeringsagenda, planning BO Leefomgeving 2023.

Achtergrondinformatie

Het ontwikkelperspectief voor dit gebied richt zich op de realisatie van het overgrote deel van de 130.600 woningen tot 2030 uit het provinciale bod en de bijbehorende werkgelegenheid. Op kortere termijn liggen er grote kansen in het metropool regio Eindhoven met hoogstedelijke centrumontwikkeling (grootschalige NOVEX-woningbouwlocatie Eindhoven Internationale Knoop XL (EIK XL)). Hiermee moet ook de Brainport positie van deze regio worden versterkt. Ook liggen er kansen in grootschalige NOVEX-woningbouwlocatie de Brabantse Stedenrij (spoorzone 's-Hertogenbosch, Crossmark Breda en Kenniskwartier in Tilburg).

In Stedelijk Gebied Eindhoven liggen grote kansen om op korte termijn circa 30.000 woningen te realiseren middels drie gebiedsontwikkelingen: Het centrum van Eindhoven (inclusief EIK XL), centrum Helmond en de ontwikkelas Eindhoven Centrum –Veldhoven De Run. Er zijn aanvullende, resultaatgerichte afspraken nodig m.b.t. woningbouw tot 2030, in het bijzonder ten aanzien van de drie genoemde locaties. Bijzondere aandacht zal uitgaan naar de relatie tussen mobiliteit, verdere verstedelijking (inclusief balans wonen en werken) en groen/blauw.

Hoe de verstedelijking in de rest van Stedelijk Brabant vorm gaat krijgen en wat daarvoor nodig is wordt nog nader uitgewerkt in de Verstedelijkingsstrategie voor Stedelijk Brabant. Over het aantal te bouwen woningen tot 2030 zijn wel al afspraken gemaakt voor heel Noord-Brabant. Het majeure deel van de 130.600 woningen tot 2030 zal landen in Stedelijk Brabant. Rijk en regio onderzoeken samen waar de woningen het beste kunnen komen. Naast de woningbouwopgave is ruimte nodig voor de noodzakelijke randvoorwaarden op het gebied van mobiliteit, werken, klimaatadaptatie en groen/blauw en energietransitie om ook in de bestaande stad en in de dorpen en kernen een goed vestigingsklimaat te kunnen bieden.

Beschikbare documenten

Geen documenten beschikbaar, meer informatie op: [Brabantse verstedelijkingsstrategie - Provincie Noord-Brabant](#)

Hoofdoopgave

Groei van Stedelijk Brabant met 129.000 tot 160.000 woningen (62.000 in het Stedelijk Gebied Eindhoven (SGE), 49.200 in de stedelijke regio 's-Hertogenbosch (SrsH), 65.500 tot 80.000 in de stedelijke regio Breda-Tilburg (SRBT) en 16.000 in West Brabant West (WBW)) en 189.000 arbeidsplaatsen (72.000 in SGE) tot 2040. Opvangen wateropgave, investeren in landschap en natuur rond de steden, behouden kwalitatief goede leefomgeving en aanpakken mobiliteitsknelpunten door middel van het inzetten op een mobiliteitstransitie en gerichte ingrepen in het mobiliteitsnetwerk.

Meekoppelende opgaven

Realiseren goede overgangen stad/land, leefbaarheid en vitale kernen en dorpen, klimaatadaptatie/verduurzaming en groen/blauw.

Belangrijkste nationale programma's

Nationale Programma's	Bijdrage vanuit NOVEX-gebied Stedelijk Brabant
Programma Woningbouw	Minimaal 130.000 woningen in Stedelijk Brabant tot 2030, 154.000 woningen tot 2040
MIRT	Versterken mobiliteitstransitie door in te zetten op een mobiliteitstransitie en verstedelijking op en nabij (bestaande) OV-haltes. Voorkomen mobiliteit door slimme locatiekeuzes voor verstedelijking. Voor verdere verstedelijking in Stedelijk Brabant is investeren in infrastructuur (met name OV/fiets) noodzakelijk.
Programma Werklocaties, ruimte voor economische activiteit	Zoeken naar locaties en revitaliseren bedrijventerreinen om ruimte te bieden aan 168.000 extra arbeidsplaatsen tot 2040. Beter aansluiten woon- en werklocaties.
Water en bodem sturend	Voor nieuwe locaties is een keuzeschema gemaakt om inzichtelijk te maken welke locaties vanuit bodem en water wel of niet geschikt zijn voor nieuwe ontwikkelingen. Hierover willen we ook afspraken maken.
Programma gezonde en groene leefomgeving (overlap met NPLG en Agenda Natuurinclusief)	Groene randen en inprikkers en stedelijk groen zijn al op de kaarten aangegeven. Betreffen nu nog zoekrichtingen. Locaties worden concreet uitgewerkt door de stedelijke regio's. We zijn nu aan het onderzoeken op welke wijze we dit in de afspraken kunnen opnemen. In SGE al inspanningsverplichting en uitwerken plan van aanpak afgesproken.
Programma Circulaire Economie	Moet nog uitgewerkt worden.
Programma Energie Hoofdinfrastructuur (PEH) (overlap met programma energiesystemen)	Brabant kent nu al netwerkcongestie. De impact van de netwerkcongestie en mogelijke oplossingen worden in beeld gebracht. Daar waar mogelijk nemen we deze mee in het ontwikkelperspectief en de uitvoeringsafspraken.
Programma Erfgoed voor de toekomst	In het SGE zijn afspraken gemaakt dat erfgoed benut wordt voor verdere ontwikkeling en aantrekkelijk houden/maken steden. Hoe dit verder ingevuld wordt is nog onduidelijk.

Ontwikkelprijncipes die van belang zijn voor de ruimtelijke puzzel

Het concept ontwikkelperspectief voor Stedelijk Brabant bevat de volgende vijf integrale ontwikkelprincipes:

1. Bodem en watersysteem als basis voor de verstedelijking
2. Landschap en natuur groeien mee met verstedelijking
3. Nieuwe woningen versterken bestaande stad en dorp
4. Mobiliteitstransitie maatwerk voor stad en dorp
5. Kwalitatieve werkgebieden als randvoorwaarde voor een circulaire economie

De principes werken we uit in afspraken op het schaalniveau van Stedelijk Brabant en de stedelijke regio's.

Bodem en watersysteem als basis voor de verstedelijking

Het eerste principe 'Water en bodem sturend' is het vertrekpunt in de locatiekeuze voor verstedelijking. We zetten de stap van hydrologisch neutraal verstedelijken naar klimaatrobuuste verstedelijking. We ontzien plekken die minder geschikt zijn voor nieuwe woon- en werklocaties. Daarvoor hanteren we een signaleringskaart voor het water- en bodemsysteem bij uitleglocaties en een ambitieladder voor verdichtingslocaties. Dit wordt onderdeel van de integrale afweging van locaties.

Landschap en natuur groeien mee met verstedelijking

Groen in en om de stad is noodzakelijk voor de kwaliteit van de leefomgeving, ecologie en klimaatadaptatie. We werken op drie schaalniveaus aan de ontwikkeling van natuur en landschap:

- Groen/blauw in de stad: Ontwikkeling groen/blauw loopt gelijk op met verdichting of herstructurering
- Groen/blauwe stad-land verbindingen en scheggen: Groen/blauwe structuren vanuit het landelijk gebied laten we zo veel mogelijk doorlopen in de steden. Daar waar nodig versterken of ontwikkelen we deze groen/blauwe structuren;
- Groen/blauw om de stad: Inzetten op de ontwikkeling van groene buffers en landschapsparken die zorgen voor groene geleiding in de stedelijke regio's en verbinding met aantrekkelijke landschappen tussen de steden en het Brabantse natuurnetwerk

De ontwikkeling van de grote groenstructuren buiten de stad wordt opgepakt in het programma landelijk gebied. Vanuit Stedelijk Brabant zorgen we voor een goede aansluiting van deze gebieden op Stedelijk Brabant.

Nieuwe woningen versterken bestaande stad en dorp

Het zwaartepunt van de verstedelijking landt binnen bestaand bebouwd gebied in steden, kernen en op OV-knopen om de mobiliteitstransitie, de groei in werkgelegenheid, de sprong in leefomgevingskwaliteit en vorming van (hoog)stedelijk centra en vitale dorpen te dragen. Daarbij zetten we tot 2030 in op het versnellen en ontwikkelen van grootschalige woningbouwlocaties en bestaande (harde en zachte) plannen. Tegelijkertijd onderzoeken we de kansen voor (kleinere) inbreidingsplannen in steden en dorpen (dorpenstrategie) tot 2040.

Mobiliteitstransitie maatwerk voor stad en dorp

Om de groei van het aantal inwoners en arbeidsplaatsen per stedelijke regio te kunnen accommoderen wordt voor elke stedelijke regio een meerjarig en samenhangend pakket aan mobiliteitsmaatregelen opgesteld (inclusief kosten, financiering en fasering). Deze pakketten faciliteren de gewenste mobiliteitstransitie en de beoogde schaalessprong in het OV-systeem. Hierin worden de uitgangspunten van nabijheid en duurzame mobiliteit vertaald in concrete doelstellingen en maatregelen en worden onder andere de volgende aspecten meegenomen: bereikbaarheid van werklocaties, een sturende parkeeraanpak, een passende OV-exploitatie, mobiliteit voor iedereen, stadslogistiek, herinrichting/herrotering stedelijke hoofdstructuur auto en de relatie met goederennetwerken. Provincie en betrokken gemeenten werken de genoemde mobiliteitspakketten in 2023 verder uit, waarbij het Rijk regelmatig wordt bijgepraat over de vorderingen.

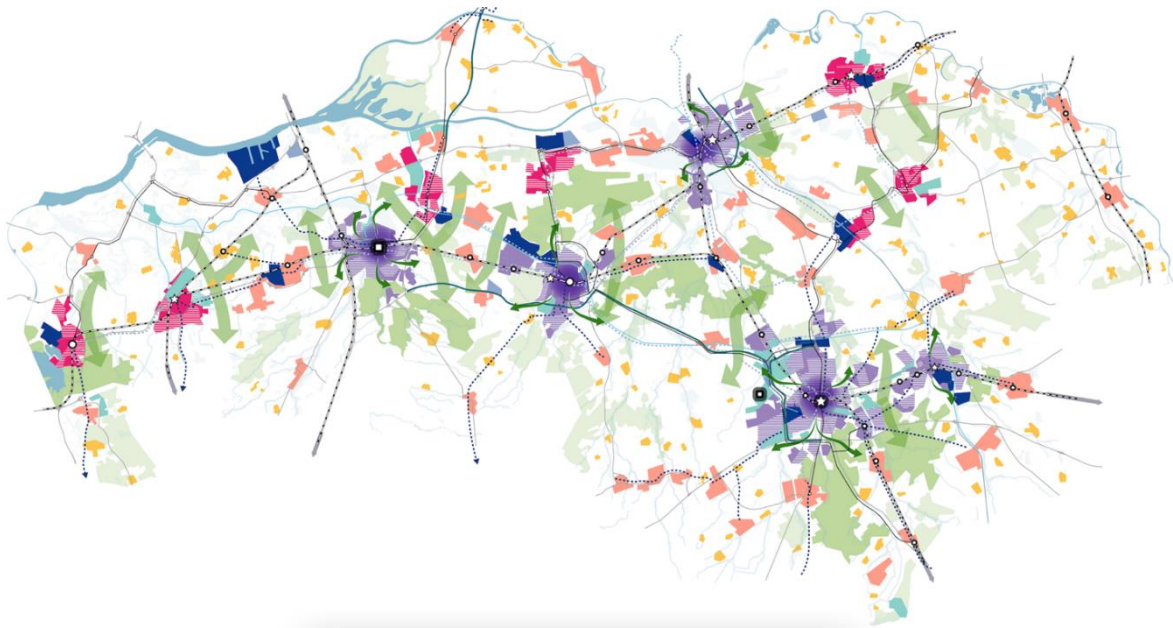
Kwalitatieve werkgebieden als randvoorwaarde voor een circulaire economie

We zetten in op verdichten en verduurzamen van werklocaties via revitalisering van bedrijventerreinen. Ook wordt gekeken hoe we bestaande werklocaties beter kunnen clusteren en specialiseren om zo ruimte de beschikbare ruimte beter te benutten. We stellen een ontwikkelkader op waarin we op basis van een economische strategiebepaling en een ruimtelijke integrale afweging komen tot een integratie van programmering van (nieuwe en bestaande) bedrijfslocaties.

Ruimtelijke schuorpunten en kansen

- Aanpak stikstof is bepalend voor de mogelijkheden van woningbouw, economie en infra.
- Middelen voor groen/blauw schieten te kort. Rijksbijdrage nodig, maar niet voorzien. Mogelijkheden vanuit het stikstoffonds door bv slim landbouw kunnen worden onderzocht.

Beeld bij het ontwikkelperspectief

Nieuwe woningen versterken bestaande steden en dorpen

- Hoogstedelijke transformatie gebieden
- Stedelijke transformatie gebieden
- Vitale kernen
- Landelijke kern
- Revitalisering naoorlogse wijken

Mobiliteitstransitie maatwerk voor stad en dorp

- (hoog)stedelijke mobiliteitstransitie
- BRT (Bus Rapid Transit)
- Frequentie spoor groeit mee met verstedelijking
- Ontwikkeling snelfietspadennetwerk
- Opwaardering/verbetering stations en HOV knooppunten
- afmaken/verbetering bestaand hoofd- en regionaal wegennet
- Ontwikkeling/verbetering internationale verbindingen

Kwalitatieve werkgebieden als randvoorwaarde voor circulaire economie

- Groene geleidingszones
- Landschapsparken
- Groene scheggen met stad land verbinding

Landschap en natuur groeien mee met verstedelijking

- Grote Oogst
- Nieuwe bedrijventerreinen
- Herprofilering bestaande bedrijventerreinen

Mijlpalen

- BO-MIRT 2022 bespreken concept ontwikkelperspectief
- BOL Zuid 2023 vaststellen ontwikkelperspectief en uitvoeringsafspraken.

Uitvoeringskracht

In SGE zal komend jaar expertteam en extra ondersteuning ingezet worden voor vlottrekken woningbouw.

Inventarisatie welk rijksvastgoed ingezet kan worden voor transformatie naar woningbouw, inzet Rijksgronden voor stedelijk groen.

Aandachtspunten

NOVEX-gebied De Peel

Ligging: in de provincies Noord-Brabant en Limburg

Andere NOVEX-gebieden die deels overlappen

- NOVEX-gebied Stedelijk Brabant

Bestuurlijke trekkers:

- **Trekkende bewindspersoon:** Minister voor Nens: Christianne van der Wal-Zeggelink
- **Trekkende bestuurder vanuit de regio:** Voorzitter NOVEX stuurgroep: Dijkgraaf Mario Jacobs van Waterschap Aa en Maas.
  - Verder betrokken: Ministeries LNV, BZK (IenW), Gedeputeerden van de provincies Limburg en Brabant, DB leden Waterschappen, Wethouders namens de vier gemeentelijke samenwerkingsregio's: Noord-Limburg, Midden-Limburg, Noordoost Brabant en Zuidoost Brabant.

Fase in welke het NOVEX-gebied zich bevindt

Samenwerkingsovereenkomst vastgesteld. Proeve ontwikkelingsperspectief en strategie bepaald. Nu startend met Ontwikkelperspectief, Uitvoeringsstrategie en Regionale Investeringsagenda worden in samenhang uitgewerkt.

Achtergrondinformatie

In de Peel komen heel veel opgaven samen die elkaar beïnvloeden en ruimte vragen. Zoals de landbouw- en energietransitie, natuurherstel, aanpak van droogte, verbeteren van de waterkwaliteit, economische vitaliteit, reactivering vliegbasis de Peel, verstedelijking, leefbaarheid en beschikbaarheid van voorzieningen. In dit gebied gaat het om een fundamentele transitie van het gebied.

De Peel is een uniek gebied op de grens van Brabant en Limburg en kent een bijzondere geschiedenis van turfwinning, landsverdediging en waterinfrastructuur. Het hoogveengebied de Peel werd vanuit de randen ontgonnen. Daarna is grootschalige intensieve landbouw in de Peel ontstaan. De opgaven in De Peel zijn groot én urgent: de transitie van de landbouw, de energietransitie, de klimaatopgave en de stikstofcrisis komen hier samen. Deze hangen samen met de verstedelijkingsopgaven van Stedelijk Brabant en in het bijzonder Eindhoven en de reactivering van de defensieluchthaven.

Tegelijkertijd heeft het gebied kwaliteiten die je wilt koesteren en versterken. Naast landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten, ook economische en sociaal-maatschappelijke kwaliteiten. Het gebied is volop in beweging. Doel van het NOVI-gebied De Peel is het realiseren van een toekomstbestendige, gezonde en natuurlijke leefomgeving voor mensen die er wonen, werken en recreëren. Daarvoor gaan overheden gebiedsgericht samenwerken. Zij gaan het gesprek met elkaar aan over lastige kwesties en maken samen keuzes. Ze hebben in beeld gebracht hoe ze samen kijken naar het gebied. Overheden kijken over hun grenzen heen en stemmen hun aanpak onderling af. Projecten worden verbonden en investeringen gebundeld. Er wordt geleerd en geëxperimenteerd. Zo werken overheden samen als één overheid aan De Peel.

Beschikbare documenten

Opvraagbaar bij de trekkers van NOVEX-De Peel en vinden op de samenwerkingssite NOVEX-gebieden.

- Samenwerkingsovereenkomst – De Peel: bestuurlijke overeenkomst
- Organisatiestructuur – De Peel: organisatiemodel
- Plan van Doorgaan Gebiedssamenwerking - De Peel: werkplan

<https://www.denationaleomgevingsvisie.nl/publicaties/overige+publicaties+gerelateerd+aan+d e+novi/HandlerDownloadFiles.ashx?idnv=2256091>

- Werkplan 2022-2025- De Peel: concretisering Plan van doorgaan
- Een narratief van een gebied in transitie – De Peel: historische ontwikkeling en ruimtelijke analyse door Studio Marco Vermeulen

- Met NOVI naar een hoger NIVO – De Peel: Advies interbestuurlijke aanpak door BCI-WUR/Erasmus
- Rijksvastgoed – De Peel: analyse van gronddruk
- Proeve ontwikkelperspectief – De Peel: analyse opgaven en voorzet voor ontwikkelperspectief en uitvoeringsagenda door regieteam
- Presentatie opgaven en aanpak – De Peel: strategie stuurgroep

Hoofdoopgave

Opgaven uit het Nationaal Programma Landelijk Gebied/Gebiedsprogramma's landelijk gebied en het Toekomstperspectief landbouw.

Meekoppelende opgaven

Nationale opgaven: energietransitie, reactivering defensierrein en verstedelijkingsstrategie.

Regionale opgaven: ondermijning, leefbaarheid en brede welvaart. Waterveiligheid (bovenstrooms vasthouden/bergen van water) in het kader van bescherming Den Bosch en droogteproblematiek zandgronden.

Belangrijkste nationale programma's

Nationale Programma's	Bijdrage vanuit NOVEX-gebied de Peel
NPLG	Bijdragen aan Gebiedsprogramma's NPLG en gebiedsplannen Stikstof van beide provincies in onderlinge samenhang. Ontwikkelingsperspectief, uitvoeringsstrategie, Regionale Investeringsagenda, Versnellingsopgave als bouwstenen voor de gebiedsprogramma's van Brabant en Limburg en puzzelen met ruimte.
Water en bodem sturend	Uitwerking aanpak bodem en water
Toekomstperspectief Landbouw	Bijdragen aan toekomstperspectief en uitvoeringsstrategie van deelgebieden en daarmee een toekomstperspectief bieden voor de landbouw en de leefbaarheid van gebieden versterken -
Agenda Natuurinclusief	Pilot voor vormgeven van Regionale Investeringsagenda - NOVEX en NPLG.
Addendum op het 7de nitraatactieprogramma	Invulling geven aan de term landschapsgronden in de bufferzones rond natura 2000 gebieden, grondwateropgave KRW en beekdalen - NPLG, addendum.
Programma Energie Hoofdinfrastructuur (PEH)	Grensoverschrijdende samenhang aanbrengen bij verkennen van mogelijkheden voor energietransitie in relatie tot defensieluchthaven en transitie intensieve veehouderij.
Nationaal Programma RES	Koppeling leggen met verstedelijkingsopgave: toekomstbeeld verstedelijking landelijk gebied.
Programma Circulaire Economie	Identificeren van meekoppelmogelijkheden op de andere opgaven, opbouwen van casuïstiek en uitvoering aan geven via pilots.
Mooi NL en Programma Erfgoed voor de toekomst	Begeleiden van de langjarige sociaaleconomische ontwikkeling van het gebied - NPLG +.
Deltaprogramma - zoetwater, ruimtelijke adaptatie en wateroverlast	Duidelijkheid geven over de invulling van de uitgangspunten water en bodem richtinggevend en wat dat gebiedsgericht betekent.

Ontwikkelprijncipes

Samenwerking is meerjarig tot 2026 vastgelegd in verschillende documenten: zie beschikbare documenten. Eerste beeld ontwikkelperspectief: Gebiedsgerichte koersbepaling per deelgebied met verschillende type deelgebieden: natuurgebieden, landschapsgronden, (goede) landbouwgronden en invloedssfeer verstedelijking. Daarop afstemde uitvoeringsstrategie en instrumentenkoffer uitgewerkt in een RIA.

Ruimtelijke schuurpunten en kansen

Duidelijkheid geven over de invulling van de uitgangspunten 'water en bodem richtinggevend' en wat dat gebiedsgericht betekent. In delen van de Peel is wateraanvoer niet mogelijk, de gronden zijn zeer arm. Beide zijn zeer slechte uitgangspunten voor de functie landbouw. Tegelijkertijd is de landbouw zeer intensief aanwezig en van grote economische en sociale betekenis. Landbouw is hier mogelijk door beregening en aanvoer van voedsel (50%) uit de hele wereld. Het voedsel gaat voor 80% naar het buitenland. De mest blijft voornamelijk in Nederland. Dit is slecht voor de kwaliteit van bodem en water. In de proeve van het ontwikkelperspectief, zoals dat door het regieteam is opgesteld, is de volgende koersbepaling per type deelgebied opgesteld:

- Natuurterreinen: kwaliteitsversterking en uitbreiding zoals waterkwaliteitsverbetering, peilverhoging etc.
- (Goede) landbouwgronden: kringlooplandbouw in de gebieden waar landbouw blijft zonder emissie en zonder beregening en met kleine kringlopen. Geen mondiale kringloop met voer uit de wereld en 80% export naar het buitenland.
- Landschapsgronden: grondgebonden natuurinclusieve landbouw (gras met <1GVE/ha) in de gebieden langs de beken om de natuurgebieden en in de delen waar het te nat is door grondwaterstandsverhoging.
- Invloedsfeer verstedelijking: om de kernen een vele niche-landbouw die inspeelt op de kansen van de stad. Zoals: woningbouw in het buitengebied (peel natuurdorpen, Creabitat, recreatie, zorgboerderij, vormen van energieproductie).

Uitvoeringsstrategie én instrumentenkoffer moeten nog per deelgebied worden uitgewerkt: het gaat daarbij ook om flankerende ruimtelijke maatregelen (zoals voorbereidingsbesluit, het onmogelijk maken van teelten die ongewenst zijn) en de inzet van financiële instrumenten (bv. belastingvoordeel voor duurzame bedrijven, inzet Rabobank,). De hele voedselketen en niet alleen de primaire producenten. Ook is het nodig een sociaal flankerend programma te maken dat recht doet aan de ingrijpende veranderingen die de transitie met zich meebrengt voor de inwoners en werkers in De Peel.

Beeld bij het ontwikkelperspectief

Ja, er is een eerste beeld van een ontwikkelperspectief op basis van de opgaven uit het NPLG. Dat moet nog verder worden aangevuld (met andere functies als natuur, landbouw en water) en verder gedetailleerd.

Mijlpalen

- Augustus 2022: afstemming NOVEX De Peel, gebiedsprogramma's en provinciale puzzels.
- Oktober 2022: duidelijkheid over nieuwe organisatie in het kader van aanwijzing NOVEX-gebied en NPLG.
- Februari 2023: Ontwikkelperspectief en uitvoeringsstrategie. Voorstel voor begroting Transitiefonds en gebiedsprogramma juni 2023.
- Afspraken: vastgelegd in bijgevoegde documenten.

Uitvoeringskracht

Er is behoefte aan de inzet van het rijk met betrekking tot grond. Het gaat om inzet van bestaand eigendom van met name Staatsbosbeheer en Defensie. En om aan te kopen gronden en gebouwen om de transitie mogelijk te maken. Beschikbare data (opzetten scenario's met bijvoorbeeld Kadaster om meer maatwerk te kunnen leveren bij grondaankoop, bepalen grondbeschikbaarheid).

Menskracht is vooral nu nodig voor het op gang brengen van het proces van NOVEX De Peel. Hiervoor komt in okt 2022 een voorstel. Daarnaast is het belangrijk dat De Peel beroep kan doen op het transitiefonds. Een eerste analyse vanuit de 40 gemeenten wijst uit dat er veel behoefte is aan geld voor uitkoop/ omschakeling van boeren (met name in de rundveehouderij en varkenshouderij). Deze inventarisatie is al ingebracht bij RTLG in een aanvraag bij het transitiefonds. Ook is inzet nodig van sociaaleconomisch, ruimtelijk en financieel instrumentarium om de transitie mogelijk te maken.

In samenspraak met de rijksuitvoeringsdiensten is de mogelijke inzet van rijksdiensten in het proces uitgewerkt: zie Een grondige aanpak voor De Peel.

Aandachtspunten

Duidelijkheid over de relatie NPLG en NOVEX. Zorgen over uitvoeringskracht bij waterschappen en gemeenten. Grensoverschrijdende samenhang Brabant-Limburg. Versnelling van de uitvoering.

NOVEX-gebied Zuid-Limburg

Ligging: in de provincie Limburg.

Andere NOVEX-gebieden die deels overlappen

- Geen overlap met andere NOVEX-gebieden

Bestuurlijke trekkers:

- **Trekkende bewindspersoon:** Staatssecretaris van IenW: Vivianne Heijnen
- **Trekkende bestuurder vanuit de regio:** Moet nog besproken worden in regio. Vooralsnog is dat Lia Roefs, gedeputeerde en voorzitter Bestuurlijk Kernoverleg (BKO) Zuid-Limburg (bestuurlijk opdrachtgever NOVEX-gebied)

Fase waarin het NOVEX-gebied zich bevindt

Focus op ontwikkelperspectief.

“In Zuid Limburg zijn de opgaven in de fysieke leefomgeving sterk vervlochten met elkaar (zie onder samenvatting). Er zijn vanuit het NOVEX-gebied verschillende trajecten gestart die allemaal aangrijpen op een ander aspect dat van belang is voor een gedragen en uitvoerbaar ontwikkelperspectief zoals bedoeld in programma NOVEX. Gezamenlijk moeten deze sporen het fundament gaan vormen voor het ontwikkelperspectief NOVEX en het identificeren van de hoofdpogave(n) en de meekoppelende opgaven. In de loop van komend jaar moeten de uitkomsten van deze sporen worden samengebracht:

1. Panorama Zuid-Limburg: Geïnitieerd vanuit NOVI-gebied Zuid-Limburg). Doel is om vanuit de specifieke kwaliteiten van Zuid-Limburg enerzijds en de ruimtelijke opgaven die op het gebied afkomen anderzijds op zoek te gaan naar waar scherpe keuzes dan wel kansrijke combinaties van functies en thema's nodig/mogelijk zijn. Traject is erop gericht om tot een aantal prikkelende toekomstbeelden voor een aantrekkelijk woon- en leefklimaat in een (grensoverschrijdende) regio in 2050 te komen. Het Panorama Zuid-Limburg (Panorama ZL) moet de basis vormen voor een gezamenlijk ruimtelijk ontwikkelperspectief in Zuid-Limburg. Planning = tweede helft 2022 toekomstbeelden en eerste helft 2023 ruimtelijk ontwikkelperspectief. Panorama ZL zoekt daarbij nadrukkelijk synergie met een ander traject dat vanuit de Regiodeal Parkstad Limburg al in 2020 is opgestart; ZL-EU (zie hierna).
2. ZL-EU-ruimtelijk toekomstbeeld: In 2020 is vanuit de Regiodeal Parkstad Limburg het project ZL-EU opgestart. De Rheinisch-Westfälische Technische Hochschule Aachen (RWTH-Aken) leidt dit traject i.s.m. met een groep van architecten aan Duitse en Nederlandse zijde. Het traject is erop gericht om (in meer conceptuele vorm) toekomstige mogelijke ruimtelijke ontwikkelstrategieën te verkennen en te ontwikkelen voor Zuid-Limburg in euregionale context. De oplevering van de ZL-EU-Raumstrategie is voorzien voor maart 2023 en levert input op grensoverschrijdende thema's als energie, mobiliteit, groenblauwe structuur en kenniseconomie.
3. Overlegorgaan Fysieke Leefomgeving (OFL) => inzet OFL richt zich op de proceskant van het ontwikkelperspectief. OFL is door het Bestuurlijk Kern Overleg Zuid-Limburg (BKO Zuid-Limburg) via BZK gevraagd om een advies voor te bereiden voor het inrichten van een gezamenlijk bestuurlijk en maatschappelijk proces (met alle relevante stakeholders) gericht op het maken van afspraken over een ruimtelijk ontwikkelperspectief voor de groenblauwe structuren in het NOVEX-gebied met daarbinnen majeure opgaven waterveiligheid (Beleidsstafel Wateroverlast en Hoogwater) en NPLG/PPLG.

Onderzoek bestuurlijk ecosysteem Rijks Universiteit Groningen (RUG)/Berenschot gericht op bestuurs- en uitvoeringskracht. Centrale vraag = hoe kunnen we in de regio Zuid-Limburg het vermogen om publieke waarde te realiseren versterken, welke factoren spelen hierin een rol en hoe kan de samenwerking worden verbeterd?

Toelichting onderzoeksvraag: “Om meer grip te krijgen op “de regio” en de factoren die bijdragen aan het realiseren van publieke waarde in die regio, doen de Rijksuniversiteit Groningen en Berenschot hier onderzoek naar in de regio Zuid-Limburg (naast 9 andere regio's in NL). Het

samenspel tussen het Bestuurlijk Regionale Ecosysteem (BRE), het economische ecosysteem en het maatschappelijke ecosysteem staat hierbij centraal.

Achtergrondinformatie

Hier gaat het om het klimaatbestendig maken (wateroverlast en - tekort) van de ruimtelijke inrichting, gezien vanuit het functioneren van het brede water- en bodemsysteem (mede naar aanleiding van de recente wateroverlast) en het circulair maken van de economie (transitie Chemelot). Dit in een grensoverschrijdende context.

Zuid-Limburg is op het eerste oog een florerende regio met een krachtige industriële, kennis- en vrijetijdseconomie in een aantrekkelijke woonomgeving met levendige steden en dorpen, die een vijfsterren landschap omringen dat een belangrijke toeristische functie heeft maar ook belangrijk is voor landbouw en als recreatief gebied voor de inwoners. Het gebied is centraal gelegen in een Europese kernregio en omringd door buitenlandse agglomeraties rond Aachen en Luik. Maar direct onder de oppervlakte speelt een aantal hardnekkige problemen en opgaven die de potentie van dit gebied om deze kansen te kunnen benutten afremmen. De twee gezichten van Zuid-Limburg komen tot uiting op meerdere vlakken:

- Een krachtige economie met een tekort aan personeel;
- De voordeur naar Europa en grensgebied van Nederland;
- Een aantrekkelijke woonomgeving met lokale hardnekkige achterstanden;
- Een vijfsterren landschap dat onder druk staat door de landbouw, toerisme en oplossingen moet vinden voor de stikstof, waterproblematiek en de andere opgaven voor het landelijk gebied;
- Sterke regionale verbondenheid maar ook veel onderlinge wedijver tussen steden onderling en steden en landelijke kernen.

In Zuid-Limburg zijn alle fysieke opgaven sterk vervlochten met elkaar: behoud en versterking van het groene middengebied (de Groene Long) in relatie tot alle opgaven die daar spelen, het uitbouwen en circulair maken van de economie (o.a. Chemelot), de complexe transformatie van het stedelijk gebied (met wijken met grote achterstanden en herstructureringsopgaven in combinatie met bevolkingsdaling). Deze opgaven zijn soms grensoverschrijdend van aard en vragen een meer samenhangende ruimtelijke strategie en aanpak.

De aanpak van de klimaatopgave (wateroverlast) in de groenblauwe structuren, in samenhang met de andere opgaven in het landelijk gebied (behoud en versterking van het karakteristieke cultuurlandschap, biodiversiteit, stikstof, waterkwaliteit, toekomstbestendige landbouw) vormt een belangrijke speerpunt. Daarbij is het water- en bodemsysteem sturend voor toekomstbestendige oplossingen. Dit speerpunt kent een belangrijke grensoverschrijdende dimensie. Daarnaast vormt de transitie naar een circulaire (kennis-)economie mogelijk een belangrijke hoofdoggave, met als katalysator Chemelot. In het traject Panorama Zuid-Limburg is een proces opgestart om via een verkenning van verschillende toekomstbeelden toe te werken naar een gezamenlijk en integraal toekomstperspectief voor dit gebied dat sturend kan zijn voor te maken ruimtelijke keuzes.

Belangrijk te vermelden, dat Rijk en regio inzetten op de komst van de Einstein Telescoop. Daar zit een groot vraagstuk van ruimtelijke inpassing aan vast met landsgrensoverschrijdende dimensies, en die sturend gaat zijn voor ruimtelijke keuzes in het gebied t.a.v. o.a. energie, landschap, toerisme, kennis-economie, stedelijkheid en mobiliteit etc.

Beschikbare documenten

- Plan van Aanpak NOVI-gebied Zuid-Limburg
- Plan van Aanpak Panorama Zuid Limburg
- Startagenda NOVI Zuid-Limburg
- Opdracht OFL

Hoofdoggave

Wat de sturende hoofdoggave(n) is voor Zuid-Limburg is onderwerp van het ontwerp onderzoek "Panorama Zuid-Limburg", dat op dit moment plaatsvindt. Vooralnog zijn vanuit het perspectief van nationale belangen de volgende twee hoofdoggaven het meest manifest:

1. Klimaatrobuuste, groene en gezonde leefomgeving, waarbij het water en bodemsysteem sturend is voor de ruimtelijke inrichting, waarbij rekening wordt gehouden met de gevolgen van teveel en te weinig water, en waarbij afstemming wordt gezocht met de nationale opgaven NPLG en de balans wordt gezocht met de toekomstwaarde, gebruikswaarde en belevingswaarde van het karakteristieke landschap.
2. De transitie naar een duurzame en circulaire economie versnellen met als katalysator Chemelot Circular Hub.

Meekoppelende opgaven

- a. Sterke en gezonde steden: randvoorwaarde voor het versnellen van de transitie naar een duurzame en circulaire economie is het realiseren van aantrekkelijke woon- werkomgevingen en het wegwerken van achterstanden
- b. Betrekken van de grensoverschrijdende dimensies van de opgaven=> belangrijke opgaven voor de fysieke leefomgeving voor ZL hebben een grensoverschrijdende dimensie in oorzaken of oplossingen. Gezamenlijk met Duitsland en België de kansen/uitdagingen aangaan om de ruimtelijke vraagstukken en kansen m.b.t. water (overlast, droogte, waterkwaliteit), energie, circulair en mobiliteit grensoverschrijdend op te lossen.

Belangrijkste nationale programma's

Nationale Programma's	Bijdrage vanuit NOVEX-gebied Zuid-Limburg
Water en bodem sturend	Concretiseren van bodem en water sturend voor ruimtegebruik en landinrichting
NPLG	NPLG doelen: <ul style="list-style-type: none"> • De land- en tuinbouw binnen de grenzen van natuur en klimaat, en dragen bij aan biodiversiteit en waterkwaliteit; - richtinggevende stikstofemissie reductiedoelstelling zoals beschreven in startnotitie NPLG • Voor de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) hebben de verplichtingen betrekking op de instandhouding van Europees beschermde soorten en habitats binnen Natura 2000-gebieden, maar ook daarbuiten • De Stroomgebiedbeheerplannen 2022-2027 voor de KRW vastgesteld. Hierin staan de waterkwaliteitsdoelen zoals vastgelegd in het Stroomgebiedbeheerplan 2022-2027, daarbij wordt specifiek ingezet op grootschalig herstel van beekdalen.
Programma Integraal Riviermanagement	Integraal Riviermanagement (IRM): <ul style="list-style-type: none"> • Het vergroten van de fysieke robuustheid van het watersysteem; • Het verankeren water en bodem als sturend principe in de ruimtelijke ordening; • Voor de grensoverschrijdende stroomgebieden in Limburg worden specifieke aanpakken uitgewerkt voor overstromingsrisicoanalyses en samenwerking. • IRM-pilot Zuidelijk Maasdal
Programma Circulaire Economie	60% CO2 reductie in 2030. Ontwikkelen Chemelot cluster als katalysator/aanjager voor circulaire transitie in de regio (en daarbuiten); definitieve restemissiedoelen voor alle sectoren (ook de landbouw) zullen nog worden vastgesteld.
Nationaal programma Infrastructuur Duurzame Industrie	Nog nader uit te werken
Programma Energie Hoofdinfrastructuur (PEH)	het veiligstellen van de benodigde ruimte voor energie infrastructuur van nationaal belang in casu de DeltaCorridor en de 380kV Maasbracht-Graetheide en de onderliggende regionale energie infrastructuur.

Nationaal Programma Mooi Nederland	Behoud en versterking van de toekomstwaarde, gebruikswaarde en belevingswaarde van het karakteristieke beekdalen- en heuvellandschap.
Programma Werklocaties, ruimte voor economische activiteit	Naast verduurzaming is de vraag wat Zuid-Limburg gaat bijdragen aan de fysieke ruimtebehoefte aan werklocaties de komende 10 jaar (vraag en aanbod).

Ontwikkelprijncipes

- Bodem en water sturend
- De NOVI principes (niet afwentelen, combineren van opgaven, identiteit centraal)
- Principes uit de POVI, sluiten aan bij NOVI-principes

Ruimtelijke schuurpunten en kansen

- Wat is het toekomstperspectief voor de landbouw en het toerisme en vrijetijdseconomie als bodem en water sturend worden voor het Nationaal Landschap Heuvelland?
- Hoe verbinden we de opgaven voor klimaatadaptieve inrichting in de beeksystemen met de opgaven voor het NPLG?
- Ligt de toekomst van ZL juist in het versterken van de stedelijkheid in het samenspel met de agglomeraties Aken, Luik en Hasselt of is juist de kwaliteit als Groene Long de kernkwaliteit? Wat betekent dat voor ruimtelijke keuzes?
- Hoe kunnen alle opgaven die ruimte vragen landschappelijk worden ingepast?
- Hoe zorgen we voor een aantrekkelijk woon- en werkklimaat voor transitie naar een circulaire (kennis-)economie in een regio met veel sociaaleconomische en gezondheidsachterstanden?
- Hoe benutten we grensoverschrijdende kansen t.a.v. energie, circulair en mobiliteit in relatie tot bv Rheinische Revier.

Beeld bij het ontwikkelperspectief

In ontwikkeling

Mijlpalen

Belangrijke (reeds geplande) mijlpalen t/m juli '23:

- Oktober: Advies OFL over inrichten maatschappelijk en bestuurlijk proces richting ontwikkelperspectief groenblauwe structuren;
- November 2022: Synthese proces Panorama ZL tot een toekomstperspectief;
- Maart 2023: toekomstbeeld ZL-EU;
- November 2022: rapport/advies Berenschot/RUG over bestuurlijk ecosysteemonderzoek;
- December 2022: Bestuursconferentie Zuid-Limburg/NOVEX

Welke afspraken zijn al gemaakt en met wie en op welke tafels:

Er zijn vanuit (of in afstemming met) het Bestuurlijk Kernoverleg NOVEX-gebied Zuid-Limburg verschillende trajecten gestart i.r.t het toekomstperspectief die allemaal aangrijpen op een ander aspect dat van belang is voor een gedragen en uitvoerbaar ontwikkelperspectief:

1. Panorama Zuid Limburg (resultierend in een synthese/toekomstbeeld eind 2022);
2. Waterveiligheid als katalysator voor integrale aanpak opgaven groenblauwe structuur Zuid-Limburg;
3. ZL-EU Raumbild (resultierend in advies voor grensoverschrijdend toekomstperspectief begin 2023);
4. Overlegorgaan Fysieke Leefomgeving (advies over inrichten van een bestuurlijk en maatschappelijk proces in relatie tot toekomstperspectief);
5. Onderzoek Bestuurlijk Ecosysteem Zuid Limburg (BZK/Berenschot/RUG);
NB. Verder in voorbereiding: toekomstatier CrA grensregio Zuid-Limburg

Uitvoeringskracht

Procesgeld voor fase na november 2022, om vanuit de bouwstenen die dan op tafel liggen door te werken richting ontwikkelperspectief: De regio ZL maakt graag gebruik van expertise en inzet vanuit het rijk en haar uitvoeringsorganisaties om tot uitvoering en waar mogelijk versnelling van de opgaven te komen. Naast helderheid over doelen, landelijke scenario's voor o.a. de stikstof, klimaat en wateropgaven gaat het om het faciliteren van de transities door inbreng van data en

kennis, beschikbaar stellen van menskracht, en gericht inzetten van rijksinstrumenten (verder nog aan te vullen).

Aandachtspunten

Hoe zorgen we ervoor dat het ontwikkelperspectief voortkomt uit - en kan steunen op - voldoende bestuurlijk en maatschappelijk draagvlak en hoe zorgen we (gezien het krappe tijdspad) voor een zorgvuldig bestuurlijk en maatschappelijk proces. Dit laatste is een vraag die als opdracht bij het Overlegorgaan Fysieke Leefomgeving gelegd is.

NOVEX-gebied Regio Zwolle

Ligging: in de provincies Overijssel, Gelderland, Flevoland en Drenthe.

Andere NOVEX-gebieden die deels overlappen

- Lelylijn
- Metropool Regio Amsterdam (MRA)

Bestuurlijke trekkers:

- **Trekkende bewindspersoon:** Minister van IenW: Mark Harbers
- **Trekkende bestuurder vanuit de regio:** Bert Boerman gedeputeerde provincie Overijssel

Fase waarin het NOVEX-gebied zich bevindt:

De basis van het NOVEX-gebied Zwolle wordt gevormd door de Verstedelijkingsstrategie/ Gebiedsgericht MIRT-Onderzoek Regio Zwolle (hierna te noemen Verstedelijkingsstrategie) en het "Plan van doorpakken", dat is opgesteld ten behoeve van de NOVI-opgave in de Regio Zwolle.

De verstedelijkingsstrategie ligt voor op het BO-MIRT 2022, het maatregelenpakket dat voortkomt uit het gebiedsgericht MIRT-onderzoek, het ontwikkelpad en een uitvoeringsprogramma. Er wordt op onderdelen toegewerkt naar afspraken tussen de partners. Voor het NOVI-gebied is het "Plan van doorpakken" vastgesteld in het BOL van voorjaar 2021. In dit kader wordt gewerkt aan een gebiedsbiografie die de (cultuur-) historische ontwikkeling en identiteit van het landschap in de Regio Zwolle omschrijft.

De samenvoeging van beide trajecten vraagt een besluit over scope, focus en tijdhorizon dat zijn weerslag krijgt in een in te richten uitvoeringsorganisatie en governance-structuur.

Achtergrondinformatie

In de periode tot 2040 worden in regio Zwolle minimaal 50.000 woningen en 20.000 arbeidsplaatsen gerealiseerd in samenhang met een mobiliteitstransitie om de regio op korte en lange termijn bereikbaar te houden. Het klimaat adaptief accommoderen van deze stedelijke en economische groei van de regio in een dynamische en kwetsbare delta, mét behoud en ontwikkeling van de kwaliteit van de leefomgeving en bereikbaarheid, is dé integrale opgave voor de regio. Het vraagt om keuzes vanuit een langetermijnstrategie gericht op de ruimtelijke ontwikkeling.

Centraal binnen het NOVEX-gebied staat daarom het klimaatbestendig accommoderen van de ontwikkelopgave, waarbij de huidige ruimtelijke kwaliteit wordt behouden en versterkt. Dit vraagt op alle schaalniveaus, van straat en sloot tot de hele regio, dat we de opgave niet vergroten en dat we conform nationaal beleid water en bodem sturend laten zijn bij het maken van keuzes in de ruimtelijke ontwikkeling. De regio heeft de ambitie om met de stedelijke ontwikkelopgave de klimaatopgave vooruit te helpen net zoals dat voor ontwikkelingen in het landelijk gebied geldt. In 2022 – tijdens het Bestuurlijk Overleg MIRT – wordt de verstedelijkingsstrategie vastgesteld en worden afspraken gemaakt over de uitvoering en samenwerking daarin tussen Regio en Rijk.

Beschikbare documenten lijst

- [Concept verstedelijkingsstrategie "Warme harten in een klimaatbestendige delta"](#)
- [Gebiedsgericht MIRT Onderzoek Zwolle e.o incl Maatregelenpakket](#)
- [Plan van doorpakken Klimaatbestendige groeiregio Zwolle](#)
- [Klimaatadaptief ruimtelijke ontwikkelen Regio Zwolle](#)
- [Basisregistratie ondergrond – storymap regio Zwolle](#)
- [Overijssel voor elkaar. Fundament omgevingsvisie Overijssel](#)
- [Omgevingsvisie Drenthe 2022](#)
- [Omgevingsvisie Gaaf Gelderland](#)
- [Omgevingsvisie Flevoland](#)
- [Waterbeheer programma Waterschap Zuiderzeeland](#)
- [Gebiedsverkenning Kop van de Veluwe](#)
- QuickScan klimaatadaptatie en watersysteem (+ praatplaat Springtij)
- Gebiedsbiografie (in ontwikkeling)

- [Panorama Vechtdal](#)

Kern van hoofdoggave

De gezamenlijke ambitie vanuit de NOVI en verstedelijkingsstrategie is om klimaatadaptief de woon- en werkopgave te realiseren: 50.000 woningen en 20.000 arbeidsplaatsen in combinatie met de mobiliteitstransitie in de periode tot 2040. Dit betekent dat het regionale water- en bodemsysteem de grondlegger is voor verdere keuzes voor de ruimtelijke ontwikkeling en inrichting van het NOVEX-gebied. Om focus aan te brengen in deze hoofdoggave werken we door met de bereikte resultaten van de verstedelijkingsstrategie. Specifiek gaat het dan om de focusgebieden van Stedelijk Zwolle, de mobiliteits- en regionale sponsstrategie en de OV-knooppunten/stationsgebieden. In deze concrete ontwikkelgebieden wordt vanuit het water en bodem systeem gekeken voor klimaatbestendige ruimtelijke ontwikkeling. Hiervoor worden ruimtelijke uitwerking gemaakt, met als vertrekpunt het ontwikkelperspectief van de verstedelijkingsstrategie. Deze concrete ontwikkelingen worden benut om de opgave te duiden, en de eerste stappen te zetten naar klimaatbestendige inrichting, gegeven de kansen en (on)mogelijkheden die het water en bodemsysteem biedt.

Waar nodig, vindt afstemming plaats met de vier Provinciale Plannen Landelijke Gebied (PPLG) in de regio. In het kader van de systeemopgave regionale sponsstrategie ligt er een belangrijke relatie met het landelijk gebied.

Meegekoppelde opgaven

De energietransitie en de versterking van het elektriciteitsnetwerk is een opgave die wordt meegekoppeld. Zonder energie is het lastig om de stedelijke opgaven te verwezenlijken. Hetzelfde geldt voor de drinkwatervoorziening. De opgave van Regio Zwolle is duurzaam en inclusief groeien zonder de tegenstellingen in de samenleving te creëren en het gevoel van de brede welvaart van inwoners onder druk te zetten. Hierbij gaat om het gevoel van inclusief groeien waarin alle ondernemers en inwoners profiteren is een opgave die kenmerkend is voor de Regio.

Belangrijkste nationale programma's

De basis is een klimaatbestendige groeiregio, waarvoor het water en bodemsysteem sturend is in keuzes en tegelijkertijd groeiopgaven voortvarend worden opgepakt. Niet alleen de uitdagingen wat betreft klimaat zijn belangrijk. Dat geldt evenzeer voor stikstof, de keuzes die worden gemaakt in het hoofdwatersysteem (peilverhoging, dijkversterking, afvoerverdeling) en noodzakelijke ingrepen in het verkeers- en vervoerssysteem in de regio. De prioritering hierin is gericht op de uitkomsten van de verstedelijkingsstrategie, en de focusgebieden van stedelijk Zwolle, mobiliteit en sponsstrategie, en stationsgebieden van middelgrote kernen/ OV-knooppunten. Samenwerking van de publieke partners in de regio is essentieel.

Nationale Programma's	Bijdrage vanuit het NOVEX-gebied regio Zwolle
Water en bodem sturend	Klimaatbestendige groeiregio, gegeven een robuust water en bodem systeem.
Programma Woningbouw	Minimaal 50.000 woningen en 20.000 arbeidsplaatsen
NPLG/ Stikstof	Uitgangspunten en meekoppelkansen voor het NPLG, om tot integrale oplossingen te komen die bijdragen aan de robuustheid van het water en bodemsysteem. Bijvoorbeeld maatregelen om de waterkwaliteit te verbeteren, die ook helpen bij het tijdelijk bufferen en bergen van water.
MIRT	Investerings in infra (in relatie tot Mobiliteitsfonds en Hoogwaterprogramma)
Programma Bodem en Ondergrond	Koppelkansen in kaart brengen voor integrale systeemoplossingen in het riviersysteem.
Programma Integraal Riviermanagement	Verbinden van transitie landelijk gebied naar een robuuster systeem, meer waterberging om droogte en overlast te voorkomen, betere waterkwaliteit.
Deltaprogramma (waterveiligheid, zoetwater en ruimtelijke adaptatie)	Met de ambitie van een klimaatbestendige groeiregio, draagt bij aan waterveiligheid, waterkwaliteit en adaptatie doelen van het deltaprogramma. Koppelen

	van investeringen vanuit waterveiligheid en zoetwater ook mogelijk.
Programma Erfgoed voor de toekomst	Versterken identiteit van de Regio Zwolle via een gebiedsbiografie

Ontwikkelprincipes

De basis voor de verstedelijkingsstrategie zijn 7 ontwikkelprincipes die door gemeenten, provincies en waterschappen binnen de regio worden onderschreven. Het betreft:

1. Wees zuinig met ruimte
2. Klimaataanpak bij de bron
3. Nieuw helpt bestaand
4. Passend woningaanbod
5. Lopen, fietsen en OV
6. Werken aan economisch elan
7. Lokale identiteit

Als paraplubegrip wordt de Warmehartenstrategie gehanteerd. De uitgangspunten met betrekking tot klimaatadaptief verstedelijken maken deel uit van de ontwikkelprincipes. Onderliggende documenten in deze zijn de "Quickscan watersystemen en klimaatadaptatie" en de uitgangspunten beschreven in 'Klimaatadaptief ruimtelijk ontwikkelen Regio Zwolle'. Doel is dat de ontwikkelprincipes de leidraad vormen in de ontwikkeling van de regio. In het uitvoeringsprogramma, dat in het eerste kwartaal van 2023 gereed is, wordt hieraan een vervolg gegeven.

Ruimtelijke schuurpunten en kansen

Veel van de ruimtelijke opgaven kunnen gecombineerd worden, maar niet altijd. Ruimte blijft schaars. De discussie zit deels in de stedelijke ontwikkelingen en behoefte aan ruimte om lokaal en regionaal maatwerk te kunnen leveren. Dit is nodig vanuit de klimaatadaptieve ambitie en moet tegelijkertijd betaalbaar zijn in het licht van het woningtekort en de mobiliteitstransitie. Dat geldt ook voor investeringsruimte van overheden gegeven de diverse majeure transitie. Kwetsbare locaties vragen om meer ruimte voor waterberging.

Grote transitie in het landelijk gebied zijn unieke kansen om het gehele water en bodemsysteem robuuster te maken. Er liggen nu echter nog geen harde eisen hiervoor. Dat maakt deze gebieden kwetsbaar. Gewaakt moet worden dat door de gewenste snelheid van sommige opgaven (woningbouw en stikstof) de lange termijn opgaven (leeftbaarheid, klimaatadaptatie, water en bodem) niet of onvoldoende meegenomen worden. Tegelijkertijd mogen opgaven waarvoor nog een grote onzekerheidsmarge geldt niet leiden tot een impasse in de problemen van nu moeten worden opgelost. Helderheid in bijvoorbeeld nationaal beleid kan hier een belangrijke hulp zijn. Tegelijkertijd is adaptief vermogen t.a.v. de onzekerheden essentieel. Daar ligt voor NOVEX-gebied Regio Zwolle een grote kans, waarvan breder in Nederland geprofiteerd kan worden.

Tot slot hebben het stikstofbeleid en daaraan gekoppelde reductiemaatregelen met de uitvoering van de verstedelijkingsstrategie.

Beeld bij ontwikkelperspectief (op te leveren voor zomer 2023)

Met de verstedelijkingsstrategie, het Plan van doorpakken en de uitgangspunten voor klimaatadaptieve ontwikkeling ligt het ontwikkelperspectief er grotendeels, zowel kwalitatief als kwantitatief. De opgave is dit perspectief nader, aan de hand van ontwerp onderzoek en vertaling naar gebiedsgericht omgevingsbeleid, uit te werken. Dat betekent dat opgaven en oplossingen in samenhang worden uitgewerkt, zodat samenhangende ruimtelijke keuzes wat betreft ontwikkeling en inrichting mogelijk is én voorzien van een bijpassend investeringsbeeld. De verstedelijkingsstrategie en het plan van doorpakken NOVEX-gebied bieden een goede basis. Het NOVEX-gebied in de zin dat de focus op 2100 ligt (toekomstbestendig) en een bredere opgave dan verstedelijking kent. Voor de uitwerking van de verstedelijkingsstrategie is de concrete uitwerking van de regionale sponsstrategie nu noodzakelijk, waarbij de concretisering van de klimaatopgaven gelinkt moeten worden aan verschillende uitvoeringsprogramma's zoals verstedelijking, het NPLG maar ook het hoogwaterbeschermingsprogramma. Om als meer integraal antwoord op de

verstedelijking te kunnen dienen, wordt de huidige strategie doorontwikkeld en aangevuld op de onderdelen "Werken/Economie" en "Energie".

Door de focus op de klimaatadaptieve realisatie van de verstedelijkingsopgave wordt op de volgende wijze toegewerkt naar een ontwikkelperspectief per juli 2023.

- Verstedelijkingsstrategie aangevuld op onderdelen "Werken/Economie" en "Energie".
- De uitwerking en start uitvoering van de programma's in de Verstedelijkingsstrategie met focus in de samenwerking rijk-regio op Stedelijk Zwolle, de Stationsomgevingen/OV-knooppunten, de regionale mobiliteitsstrategie/maatregelenpakket en de regionale sponsstrategie.
- Afronden gebiedsbiografie als onderlegger voor de ontwikkelstrategie.
- Kennisontwikkeling en innovatie worden daar waar relevant geïntegreerd in de uitwerking van de programma's en strategieën.
- Een uitvoeringsorganisatie en governance structuur.

Voor de uitvoeringsorganisatie en governance vraagt dit:

1. Bestendigen van samenwerking en vertrouwen tussen de samenwerkende overheden voor de langere termijn (bestuurlijke continuïteit realiseren) met erkenning voor eigen meerwaarde (rollen, bevoegdheden en middelen) en erkenning voor meerwaarde van de ander en door de ander.
2. Leiding, inhoud en opvolging geven aan de twee systeemprogramma's van de verstedelijkingsstrategie door het ontwikkelen van een scherpe opdracht en creëren van een adaptief doch adequaat sturingsmechanisme.
3. Zorgdragen voor een efficiënte en effectieve samenwerkingsorganisatie (gezamenlijk/ gedeeld bestuur, verantwoordelijke organisatie en administratieve netwerk/ organisatie) waarmee klimaatopgaven in de regio worden geadresseerd, er verrijking plaatsvindt in het palet van oplossingsmogelijkheden, de borging van financiering vanuit Europese, nationale, regionale en lokale bronnen wordt bereikt.
4. Samenhang borgen tussen uitwerkingen van het NPLG in PPLG's en de ontwikkelde verstedelijkingsstrategie voor de regio mede in relatie tot de systeemprogramma's.
5. Leidinggeven aan en inhoudelijk organiseren van vier focusprogramma's van de verstedelijkingstrategie: stedelijk Zwolle gezonde wijken, vitale kernen, karakteristieke stationsgebieden. Dit betekent vooral aanjagers aan de slag moeten om gemeenten te helpen met principes van de verstedelijkingsstrategie door vertalen naar concrete gebiedsopgaven, naar omgevingsvisies.
6. Ontwikkelen van een ruimtelijke economische visie met een doorvertaling naar de ruimtelijke puzzels die door de vier provincies worden gelegd voor verschillende delen van de Regio Zwolle. Hierbij verbanden leggen met de Human Capital Agenda (HCA)-agenda, met de mobiliteitsagenda en naar woon- en leefkwaliteiten die een specifieke gemeente of dorp/plaats/stad nastreeft.

Mijlpalen

- BO-MIRT november 2022: Verstedelijkingsstrategie vaststellen, MIRT onderzoek, Maatregelen pakket en Ontwikkelpad.
- BOL-juni 2023: Ontwikkelperspectief NOVEX-gebied regio Zwolle

Uitvoeringskracht

Onderdeel van een succesvolle aanpak in NOVEX-gebied verband zijn de korte lijnen tussen de verschillende overheden. Zichtbaarheid, aanwezigheid en inzet van overheden in alle lagen is hierbij erg waardevol. Beschikbare van kennis en middelen, maar ook de gezamenlijke inzet tot die leidt tot innovatie zijn medebepalend voor het succes van het NOVEX-gebied.

In de regiogemeenten/Regio Zwolle ontbreekt het aan uitvoeringscapaciteit en -kracht. Het betreft zowel kwaliteit als kwantiteit. Dit leidt ertoe dat ontwikkelingen vertraagd of niet opgestart worden. Daarvoor heeft de regio een impuls van de regio zelf nodig én een impuls van het Rijk. Dan krijgt Rijk-Regio samenwerking het effect wat nodig is: tempo in de aanpak van urgente/kritieke opgaven voor klimaatbestendige groei.

Aandachtspunten

Er dient een duidelijk structuur te komen over hoe de besluiten genomen gaan worden, en waar de afstemming tussen de verschillende opgaven plaatsvindt. Er zijn vier provinciale tafels die met de

startpakketten een ruimtelijke puzzel moeten leggen, MIRT-structuren en de NOVEX-structuur. Hoe hangen deze verschillende bestuurlijke gremia samen, en hoe zorgt de regio voor de integraliteit in de uiteindelijk besluiten en de doorwerking daarvan. Een regionale investeringsagenda gericht op de NOVEX-opgave is daarin ondersteunend. Bij een gebiedsinzet, hoort op termijn ook een gebiedsportemonnee. Gebiedsregie is een stuk lastiger als departementen ieder hun eigen financieringsstromen blijven inzetten.

De startpakketten en de daaruit vloeiende afspraken zijn ruimtelijk ingestoken. De effecten van de aanpak van de ruimtelijke opgaven hebben ook een enorme maatschappelijke impact. Ook daar wil en kan de regio (en de provincies en gemeenten) hun verantwoordelijkheid nemen. Dat vraagt wel ruimte (in middelen, mensen en kennis) van het Rijk

Precies midden in het proces van het leggen van de ruimtelijke puzzel vinden in maart 2023 de verkiezingen voor de Provinciale Staten plaats. Coalitievorming en beleidsvoornemens kunnen de aandacht van de provincies gedurende het proces opeisen en mogelijk de focus verleggen.

NOVEX-gebied Groningen

Ligging: in de provincie Groningen

Andere NOVEX-gebieden die deels overlappen

- Lelylijn
- Verstedelijkingsgebied Groningen-Assen

Bestuurlijke trekkers:

- **Trekkende bewindspersoon:** Staatssecretaris Mijnbouw: Hans Vijlbrief
- **Trekkende bestuurder vanuit de regio:** Mirjam Wulfse, gedeputeerde ruimtelijk ordening Provincie Groningen

Fase waarin het NOVEX-gebied zich bevindt

Start-/ initiatieffase

Achtergrondinformatie

Het NOVI-gebied Groningen omvat het gebied tussen de stad Groningen, Hoogezand-Sappemeer, Delfzijl en de Eemshaven. In dit gebied is sprake van een stapeling van opgaven: de energietransitie, innovatieve economie, toekomstbestendige landbouw, krimp en groei. Deze zijn gekoppeld aan de mogelijkheden voor economische ontwikkeling, een goed vestigingsklimaat en aan maatschappelijke uitdagingen.

Bovendien drukt de urgentie van de versterkingsopgave in het aardbevingsgebied, het Nationaal Programma Groningen en de schadeafhandeling. Schade en versterken laten diepe sporen na in de mind-set van inwoners en het Groningse landschap. Dit vraagt om een gezamenlijke aanpak van Rijk en regio in een NOVI-gebiedsbenadering.

Ook de combinatie van groei en krimp vormt een grote opgave. De stad Groningen groeit en het Ommeland als geheel laat een bevolkingsdaling zien. Groei en krimp liggen nergens zo dicht bij elkaar als in dit NOVI-gebied. Regio en stad kunnen elkaar aanvullen en versterken, indien zij goed zijn verbonden; fysiek en beleidsmatig. Het NOVI-gebied concretiseert de grote fysiek-ruimtelijke transitie en opgaven waarvoor deze regio gesteld staat, mede in het licht van de Toekomstagenda Groningen. De wens is om tot gezamenlijke, integrale aansturing te komen en zo de realisatie van de doelen en ambities te versnellen.

Beschikbare documenten

- Plan van Aanpak Novi Groningen – april 2021

Hoofdoopgave

De hoofdoopgave wordt nader ingevuld waarbij als invalshoek gekeken wordt de ontwikkeling van de beide zeehavens.

Meekoppelende opgaven

Energietransitie, innovatieve economie en toekomstbestendige landbouw. Daarnaast: groei en krimp tegen de achtergrond van de versterkingsopgave.

Belangrijkste nationale programma's

Nationale Programma's	Bijdrage vanuit NOVEX-gebied Groningen
Nationaal programma Infrastructuur Duurzame Energie	Het leveren van ruimte voor (en bijdragen aan) klimaatadaptatie en energietransitie; duurzaam economisch groeipotentieel, sterke en gezonde steden en regio's en de toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijk gebied
Programma Energie Hoofdinfrastructuur (PEH)	Nog nader uit te werken
NPLG	Nog nader uit te werken
Programma Bodem en Ondergrond	Nog nader uit te werken

Nationaal Programma Industriële clusters	Nog nader uit te werken
MIRT	Nog nader uit te werken
Programma Woningbouw	Nog nader uit te werken
Programma Erfgoed voor de toekomst	Nog nader uit te werken

Opmerking: omdat het NOVEX-gebied Groningen zich feitelijk nog in de ontwikkel/verkenningfase bevindt en nog geen hoofdpoging is vastgesteld is het lastig om de bijdrage aan de Nationale Programma's aan te geven. Doordat het verstedelijkingsgebied Groningen-Assen een apart NOVEX-gebied is geworden, is het de vraag in hoeverre het Nationaal programma woningbouw nog prioritair is voor Groningen.

Ontwikkelprincipes:

Hiervan is nog geen gebruik gemaakt

Ruimtelijke schuurpunten en kansen

Gelet op de ontwikkelfase is deze discussie nog niet gevoerd

Beeld bij het ontwikkelperspectief

In ontwikkeling

Mijlpalen

- Belangrijke (reeds geplande) mijlpalen t/m juli '23: nader te bepalen
- Welke afspraken zijn al gemaakt en met wie en op welke tafels: In het Bestuurlijk Overleg Groningen Toekomstagenda in juni 2022 is afgesproken dat we de komende periode samen aan de slag gaan om te komen tot nader uitgewerkte masterplannen. Daarin moet geconcretiseerd worden hoe Rijk en regio in Groningen invulling geven aan de transities (op het gebied van energie, gezondheid en landbouwtransitie) en welke investeringen daarvoor nodig zijn.

Uitvoeringskracht

Aandachtspunten

NOVEX-gebied Groningen – Assen

Ligging: in de provincies Groningen en Drenthe

Andere NOVEX-gebieden die deels overlappen

- Lelylijn
- Groningen

Bestuurlijke trekkers:

- **Trekkende bewindspersoon:** Minister voor VRO: Hugo de Jonge
- **Trekkende bestuurder vanuit de regio:** De voorzitter van de Stuurgroep Regio-Groningen Assen (beide provincies en de 7 gemeenten), gedeputeerde provincie Groningen Mirjam Wulfse

Fase waarin het NOVEX-gebied zich bevindt

Focus op uitvoeringsagenda

Achtergrondinformatie

Voorafgaand aan aanwijzing NOVEX-gebied was dit verstedelijkingsgebied Groningen-Assen. Voor dit gebied richt de strategie zich op de realisatie van 21.000 woningen tot 2030 (met doorkijk naar zo'n 36.000 woningen in 2040) en de bijbehorende werkgelegenheid (28.000 arbeidsplaatsen tot 2040). Realisatie van woningen gebeurt zowel in Groningen Stad en Assen als in de kleinere kernen. Hiermee moet de leefbaarheid in de hele regio versterkt worden.

De verstedelijkingsstrategie Groningen-Assen is afgerond. De strategie bevat plannen voor 36.000 woningen. De locatiekeuzes zijn gebaseerd op een aantal principes. Zoals het bouwen rondom OV-knooppunten, het versterken van de agglomeratiekracht, het verbeteren van de kwaliteit van bestaande wijken en het tijdig opleveren van de woningen.

In het gebied wordt onderscheid gemaakt in een aantal deelgebieden, waarin verder wordt gewerkt aan het realiseren van de strategie en het doen van noodzakelijke ingrepen. Denk bijvoorbeeld aan het verbeteren van de ontsluiting van de westflank van Groningen, de transformatie opgaven bij Assen Centraal of het verbeteren van het landschap en groen om de steden/kernen. Gelijktijdig wordt n.a.v. afspraken BOL 2022 nog verdiept voor thema's werk, energie, mobiliteit en groen, om de stap te maken naar ontwikkelperspectief onder de NOVEX.

Regio en Rijk gaan de programmering en verstedelijkingsafspraken samen opstellen en afsluiten.

1. 21.000 woningen tot 2030; 36.000 woningen tot 2040
2. 28.000 arbeidsplaatsen tot 2040
3. Optimaal ingerichte vervoersketen met een belangrijke positie voor HOV en fiets.
4. Versterking groen verbindingen, robuust blauw raamwerk, groenblauwe dooradering
5. Uitvoering vanuit programma's zoals bijvoorbeeld:
  - Aantrekkelijke HOV-knooppunten
  - Gezonde Buurten
  - Vitale Kernen
  - Toekomstbestendige werkgebieden
  - Klimaatadaptieve buitengebieden
6. Verder: De strategische visie van de regio (Verstedelijkingsstrategie regio Groningen-Assen) in NOVEX-gebied Groningen-Assen omvat vele beleidsterreinen. Deze strategie wordt zowel door de regio als het rijk omarmd. Er is een nauwe relatie met de nationale programma's. In de regionale strategie komen naast Wonen, Werken en Bereikbaarheid ook Water, Energie, Groen, Kwaliteit en Milieu aan de orde. In deze fase is Wonen en Bereikbaarheid/mobiliteit in uitgewerkt. Andere onderdelen volgen. Eerst in beleidsontwikkeling en strategie, daarna in Investeringsprogramma's en -projecten. Dit is de komende 2 jaar in de verschillende fasen en stadia aan de orde. Inmiddels is een begin gemaakt aan een uitvoeringsstrategie en investeringsagenda die de ambities van de regio en het nationale beleid in de programma's verbindt.

Beschikbare documenten

- Algemene info: [Stedelijk Netwerk Groningen – Assen](#)

- Resultaat fase 1: [Dashboard Verstedelijking Resultaten Groningen-Assen](#)
- Resultaat fase 2: [Koers Verstedelijkingsstrategie Groningen-Assen](#)
- Resultaat fase 3: [Verstedelijkingsstrategie Groningen – Assen](#)

Hoofdpogave

De woningbouwopgave zodanig realiseren dat een breed palet aan maatschappelijke doelen wordt gediend. Komen tot een complete en complementaire regio waarin het voor iedereen goed wonen, werken en recreëren is.

Meekoppelende opgaven

Mobiliteit, agglomeratiekracht, landschap, natuur en energie.

Belangrijkste nationale programma's

Nationale Programma's	Bijdrage vanuit NOVEX-gebied Groningen-Assen <i>Concept; ligt nog bij regio ter afstemming</i>
Programma Woningbouw	Realisatie 21.000 woningen tot 2030 en 36.000 woningen tot 2040.
MIRT	Investerings in infra en mobiliteit om woningbouw- en werklocaties te accommoderen en mobiliteitstransitie te stimuleren. Middelen uit mobiliteitsfonds t.b.v. woningbouwlocaties landen deels in de regio (1 ^e tranche versnellingsafspraken BOL '22). Over 2 ^e tranche versnellingsafspraken en grootschalige locaties vindt op BO-MIRT '22 besluitvorming plaats. Link met nog te starten MIRT-onderzoek Lelylijn
Programma Gezonde en groene leefomgeving	Verbinden en nabijheid van groen belangrijk in strategie. Creëren van landschappelijke verbindingen van stad en dorp naar natuur. Strategie zet in op meegeven randvoorwaarden uitbouwen groen-blauwe netwerken. Verbeteren van stedelijke ecologie. <i>Thema groen wordt momenteel verdiept.</i>
Programma Werklocaties, ruimte voor economische activiteit	Ruimte voor 28.000 nieuwe arbeidsplaatsen tot 2040. Daarbij wordt ook ingezet op herstructurering en transformatie van bedrijventerreinen. Ruimtevrage wordt door partijen momenteel in beeld gebracht.
NPLG	Link met name gezien groot aandeel landelijk gebied in regio. Bijdrage aan NPLG nog uit te werken.
Water en bodem sturend	Uitwerking strategie 'Groeningen' om van laagveengordel een klimaatpositieve regio te maken.
Programma Bodem en Ondergrond	Inzetten op duurzaam cultuurlandschap voor voedsel en drinkwater. Door woningbouw neemt vraag drinkwater toe.
Agenda Natuurinclusief	Verbeteren stedelijke ecologie en verbinding stad/dorp – natuur. Verbeteren van ecologische verbindingen draagt bij aan bouwen aan samenhangend systeem.
Nationale programma's i.h.k.v. Energie	Verstedelijking en verduurzaming combineren: energieneutraal en energiepositieve woningen. Woningbouw inzetten om energietransitie vooruit te helpen. Momenteel verdiept de regio dit thema. Aangesloten wordt bij leidende principes uit de RES'en in de regio.
Programma Circulaire Economie	Inzetten op circulaire bedrijvigheid

De Verstedelijkingsstrategie Regio Groningen-Assen is een integrale visie op het hele gebied. Er is daarom met veel nationale programma's een verband. Het gebied betreft zowel stedelijk als landelijk gebied.

Ontwikkelprijncipes die van belang zijn voor de ruimtelijke puzzel

Er zijn 7 ontwikkelprincipes benoemd. Zie 'Verstedelijkingsstrategie Regio Groningen-Assen: Compleet Coöperatief en Complementair', pag. 13.

1. Bestaand stedelijk gebied versterken
2. Agglomeratiekracht vergroten
3. Polycentrische ontwikkeling stimuleren
4. Mobiliteit in balans
5. Proportioneel en passend
6. Hefboom voor herstructurering
7. Samenwerken aan een duurzame regio

n.a.v. verdere verdieping van thema's groen, werk, energie en mobiliteit kunnen ontwikkelprincipes nog worden aangepast/aangevuld.

Ruimtelijke schuurpunten en kansen

De verstedelijkingsstrategie vraagt op de volgende drie onderdelen nog een check/nader uitwerking mede in relatie tot de nationale programma's op die onderdelen: werken, groen en energie. Ruimtelijke schuurpunten volgen mogelijk nog uit nadere uitwerking hiervan.

Beeld bij het ontwikkelperspectief

Dit ligt er, in de vorm van de 'Verstedelijkingsstrategie Regio Groningen-Assen: Compleet Coöperatief en Complementair'. En wordt nog aangescherpt op thema's werken, groen, energie en mobiliteit. Ook worden al belangrijke vervolgstappen gezet in de Uitvoeringsstrategie en investeringsstrategie.

Mijlpalen

Belangrijke (reeds geplande) mijlpalen t/m juli '23:

In BO Leefomgeving van juni 2022 is afgesproken:

- De gezamenlijk opgestelde Verstedelijkingsstrategie Groningen-Assen 2040 nader uit te werken op bovenstaande 3 onderdelen;
- Een gezamenlijke uitvoeringsstrategie (programmering en fasering) op te stellen;
- Te komen tot Rijk en Regio afspraken ten aanzien van:
  - a. Inzet van middelen uit budgetten Rijk-Regio die bijdragen aan de strategie;
  - b. Aanpak belemmeringen;
  - c. Monitoring van de realisatie.

Het voornemen is om in het BO MIRT van november 2022 om besluiten te nemen over de verdere doorontwikkeling van Uitvoeringsstrategie, over 2e tranche versnellingsafspraken woningbouw, grootschalige woningbouwlocaties en verdere Rijk-regio afspraken over het vervolg. In 2023 wordt vaststelling ontwikkelperspectief en uitvoeringsagenda + regionale investeringsagenda voorzien.

Welke afspraken zijn al gemaakt en met wie en op welke tafels:

De versnellingsafspraken woningbouw en de daarbij behorende mobiliteitsinvesteringen; op BO Leefomgeving van juni

Uitvoeringskracht

Bezien inzet van RVB en SBB. Prorail en RWS reeds betrokken. Menskracht, stroomlijnen van complexe juridische processen, investeringsgelden. Continuering van de samenwerking met het rijk en de inzet van de departementen IenW, BZK, LNV en BZK in het bijzonder. Bij knelpunten snel kunnen handelen en de koppeling met de nationale programma's te leggen.

Aandachtspunten

Regionale omarming van de strategie middels een regionale investeringsagenda: HOE krijgt de regio de integrale aanpak van de grond in stad EN dorp. De samenhang met andere NOVEX-gebieden.

NOVEX-gebied Lelylijn

Ligging: in de provincies Groningen, Friesland, Flevoland en Noord-Holland

Andere NOVEX-gebieden die deels overlappen

- Metropoolregio Amsterdam (MRA)
- Groningen Assen
- Groningen
- Regio Zwolle

Bestuurlijke trekkers:

- **Trekkende bewindspersoon:** Staatsecretaris van IenW: Vivianne Heijnen
- **Trekkende bestuurder vanuit de regio:** Commissaris van de Koning in Groningen, Rene Paas is coördinerend bestuurder/ambassadeur

Fase waarin het NOVEX-gebied zich bevindt

Focus op ontwikkelperspectief

Achtergrondinformatie

In het Coalitieakkoord is afgesproken om uit te werken hoe de Lelylijn kan bijdragen aan versterking van de economie van het Noorden, de ontsluiting van nieuw te ontwikkelen woningbouwgebieden en betere internationale treinverbindingen met het noorden van Duitsland. Deze ontwikkelingen zijn in navolging van het Deltaplan voor het Noorden. Gestart wordt met het MIRT-onderzoek voor de Lelylijn. Dit onderzoek moet de basis vormen voor een nog deze kabinetsperiode te nemen (go/no go) Startbeslissing voor een MIRT-verkenning.

Beschikbare documenten

- [Deltaplan voor het Noorden](#)
- [Uitkomsten BOL + bestuurlijke afspraken Lelylijn](#)

Hoofdpogave

Het onderzoek richt zich op de Lelylijn als backbone van de ontwikkeling van het noordelijk deel van Nederland om te komen tot -economische structuurversterking, de verstedelijkingsopgave en verbetering van de bereikbaarheid.

Meekoppelende opgaven

Onderzocht worden de effecten van mogelijke combinatie met de aanleg van de Nedersaksenlijn, verbetering van onderdelen van het bestaande spoor en internationale aantakking richting Duitsland onderzocht. Dit in samenhang met economische structuurversterking en de verstedelijkingsopgave.

In de Analyse Deltaplan deel B is naast de maatschappelijke kosten-batenanalyse, ook gekeken naar de brede welvaartsaspecten, zoals natuur en milieu, kwaliteit van onderwijs en gezondheidszorg, gezondheid, welbevinden en veiligheid. Het vervolg vraagt om nader onderzoek naar mogelijke contouren van een economisch programma en de interactie hiervan met het spoorpakket. Zonder zo'n programma is het onwaarschijnlijk dat er voldoende gevarieerde werkgelegenheid ontstaat.

Belangrijkste nationale programma's

Nationale programma's	Bijdrage vanuit NOVEX-gebied Lelylijn
MIRT	NOVEX-gebied Lelylijn wordt gedaan in de vorm van een MIRT-onderzoek waarin integraal naar wonen, werken en mobiliteit wordt gekeken.
Programma Woningbouw	Onderzocht wordt welk woningbouwprogramma gekoppeld kan worden aan de realisatie van de Lelylijn. Het Deltaplan schetst de mogelijkheid om naast een min of meer autonome groei van 100.000 woningen, nog eens 220.000 woningen extra te bouwen. Een extra vraag tussen de 25 duizend en 75 duizend

	extra woningen ligt meer in de lijn van recente trends en ontwikkelingen.
Water en bodem sturend	Water en bodem zijn als sturende principes benoemd voor het MIRT-onderzoek Lelylijn.
NPLG	Moet nog uitgewerkt worden
Programma Energie Hoofdinfrastructuur (PEH)	Moet nog uitgewerkt worden
Programma Werklocaties, Ruimte voor Economische Activiteit	Moet nog uitgewerkt worden

Ontwikkelpincipes

Water en bodem zijn als sturende principes benoemd voor het MIRT-onderzoek Lelylijn.

Ruimtelijke schuarpunten en kansen

Binnen het MIRT-onderzoek moeten o.a. keuzes gemaakt worden ten aanzien van tracé en stations. Deze hebben een wisselwerking met het woningbouwprogramma en mogelijk ook het economische programma dat gekoppeld kan worden aan de Lelylijn.

Beeld bij het ontwikkelperspectief

Het Ontwikkelperspectief Lelylijn moet nog in zijn geheel opgesteld worden. Hierbij kan wel gebruik gemaakt worden van de provinciale arrangementen en bestaande verstedelijkingsstrategieën, zoals die voor de Regio Groningen Assen. De ambitie is om in juli 2023 een eerste schets te hebben.

Mijlpalen

Het MIRT-onderzoek Lelylijn moet de basis vormen voor een nog deze Kabinetsperiode te nemen (go/no go) Startbeslissing voor een MIRT-verkenning.

Afspraken die al gemaakt zijn en met wie en op welke tafels

Op het BO Leefomgeving zijn afspraken gemaakt over de scope van het MIRT-onderzoek Lelylijn die nader uitgewerkt worden ten behoeve van het 1e bestuurlijke overleg Deltaplan in oktober. Rijk en regio zetten hiervoor een gezamenlijke werkorganisatie op, waarbinnen ook de verstedelijkingsopgave (woningbouw & economie) worden uitgewerkt. Voor de bestuurlijke aansturing wordt een Bestuurlijk Overleg Deltaplan ingesteld met bestuurlijke vertegenwoordiging vanuit de drie departementen (IenW, BZK & EZK) en de betrokken regionale overheden. Hierbij wordt aangesloten op de MIRT-cyclus.

Uitvoeringskracht

Binnen de werkorganisatie voor het MIRT-onderzoek zal beschikbare kennis vanuit de departementen ten aanzien van OV, woningbouw en economie ingebracht moeten worden. Momenteel wordt gewerkt aan een schets van deze werkorganisatie op basis waarvan een meer precieze behoefte geformuleerd kan worden.

Aandachtspunt

Doordat het gebied zich strekt door 4 provincies en raakvlak heeft met 4 andere NOVEX-gebieden, vraagt de coördinatie hiertussen extra aandacht.